

Ne zavoljo nekakšne »uradne dolžnosti«, marveč tolikanj bolj iz nekega neznanskega čuta obveznosti, rekel bi notranje nuje, sem sklenil spregovoriti na tem mestu jasno, iskreno in kategorično o določenih vidikih nekaterih temeljnih neskladij in nesporazumov ter seve nejasnosti, s katerimi se srečujemo pri delu v študentskih vrstah ter pri soustvarjanju študentskega glasila.

Ni dolgo tega, ko sem se (po dolgem času) zglasil na visokošolskem zavodu, kjer študiram (VEKS) in prvo kar me je zbudilo v oči, je bil velik lepak, na katerem je bilo z grobimi rdečimi črkami napisano vabilo, da naj se vsakdo, »ki se želi informirati o študentskem gibanju« (!) zglasi v študentski sobi od te in te ure dalje.

Spremenil sem se torej v običajnega bruca ter plaho poškrebetal po durih študentske sobe; stopivši v izbo, sem ponižno izdahljal željo, da bi rad »kaj slišal o gibanju...« Tako nato mi je začela sekretarka pripovedovati, da se gibanje pri njih kaže v tem, da bodo izdali enotne študentske majice z napisom »VEKS — Maribor«. Uvedli bodo tudi interno šolsko glasilo, nadvse pa so aktivni pri organizaciji za preskrbo opravičilstim, ki ne bi uspeli zaradi premočne reakcije po cepljenju proti črnim kozam k izpitom... Končno je ljubki tajnici zmanjkalo snovi za razlago študentskega »gibanja« in iz resnično nerodne situacije jo je rešil kolega (če se prav spominjam, se mi je predstavil z imenom Majer), za katerega mi je dekle zagotovilo, da mi bo lahko na vprašanje odgovoril izčrpnije in teoretično celoviteje.

No, kolega je ponovil to, kar mi je popreje dodobra razložila sekretarka in za nameček skušal podati jasnejšo podobo »gibanja«. »Veš,« je rekel, »naš koncept ne bazira na podobnih postavkah kot oni v Ljubljani; mi se ne bomo šli nikakršne zasedbe stavb niti ne bomo šli na cesto kot oni, temveč bomo vsakršne probleme rešili v okviru stavbe (!) — in to z dogovarjanjem.«

Torej dragi študentje, gibali se bomo v stavbi, da mor-da celo v enem prostorčku, šli se bomo avantgardo in revolucionarje v zaprtih in zatohlih konferenčnih sobanah, kjer ure in ure besedičimo ter se pripravimo o oslovski sencu...

Dogodek me niti ne bi presenetil, če bi spoznal, da je takšno stanje prisotno le in samo na imenovanem visokošolskem zavodu. Žal pa sem priča številnim zasedanjem, kjer dolgotrajno in brezplodno govorimo o stvareh za katere se zdi, kot da bi bile same sebi namen.

ŠTUDENTSKE ORGANIZACIJE — LEGLO BIROKRATIZMA...

Tako počasi spoznavam, da smo v resnici študentje najhujši birokrati, ter da so naše centralne študentske organizacije kot tudi aktivni po šolah organizirani oziroma vodeni izrazito togo in okostenelo, da so za najmanjšo akcijo (mnogo jih propade oziroma ostanejo nerealizirane) potrebne dolgotrajne razprave, na katerih ne pogruntamo prav ničesar novega, akcijskega, študentskega. Docela zgrešen pristop k problematiki študentsva imajo oni, ki postavljajo apriorno tezo o »gibanju v stavbi« ali celo sobi; res je, da demonstracije in zasedbe ne bodo in ne morejo biti metoda našega boja za doseg zadanih ciljev in zahtev — še bolj kot to pa je seve nespametno vnaprejšnje zavračanje tovrstne poti. Vselej takrat kadar z dogovarjanji in »prijateljskimi prepričevanji« na osnovi programa in koncepta dela ne bomo uresničili minimalnih zahtev, bomo MORALI oditi študentje na cesto in spregovoriti čisto po naše — študenti o...

Eden izmed kriterijev birokratizma je prav gotovo tudi ta, koliko časa in duhovnih moči porabimo za določeno akcijo. Žal vedno znova ugotavljam, da smo neučinkoviti, skratka, hujši birokrati smo, kot kjerkoli v gospodarstvu ali javni upravi.

Nujno je torej, da nasilno strgamo z nas železni plašč birokratizma in postanemo hitri, odločni, jasni in glasni pri slehernem družbenem dogodku ter ga skušamo ovrednotiti iz povsem naših vidikov; prav zategadelj imamo svoj list, ki zdaleč ni takšen, kot bi želel. Začrtani koncept nam daje dovolj možnosti, da razumljivo odkrito in odgovorno spregovorimo o nekaterih važnejših dogajanjih v družbi in gospodarstvu. Žal pa je velika večina študentov povsem »mrtva«, nezainteresirana in zaspana.

KATEDRA IN »FILOZOFIRANJE«

Seveda so napake tudi v našem delu — pri Katedri. Povsem pritrjujem mnenjem onih študentov, ki trde, da je naš list včasih vsebinsko nezanimiv, da je nivo pretežak in da uporabljamo preveč tujk. To je dejstvo, s katerim se moramo sprijazniti ter napake čimprej popraviti. Ne govorim o prispevkih, ki so zares teoretsko dovolj podkovani, ki ob-



ravnava problematiko, ki takšen nivo pisanja nujno zahteva, in ne nazadnje, kjer je tudi pisec sposoben in strokovno kvalificiran za teoretsko kvalitetne in slogovno zapletene stvaritve.

Vse prevečkrat se dogaja, da imam občutek, kot da je bil avtorjev edini namen ta, da bodo bralci občudovali njegov visoki »znanstveni nivo pisanja«, njegove umske sposobnosti in estetske kvalitete. V resnici pa je tekst mešanica tujk in nejasnih ter s tem nerazumljivih stavčnih konstrukcij, ki ne povedo prav ničesar — edini učinek je ta, da tudi dobronamernega bralca (ki ima včasih resnično močne živce in trdno voljo) odvrne od čitanja ostalih tekstov, ki pa so morda izjemoma kvalitetni.

Nadalje imamo opraviti z nekonkretnostjo pisanja: pro-

ki morebiti vsebujejo tudi nekatere napredne in zdrave vsebine ne sprejemajo resno in zavzeto, marveč v najboljšem primeru tako, kot jim je bila sporočena: kot modo...

O ČEM PISATI

Tako v družbi kot celoti, kakor tudi v študentskih vrstah opažam vse pogostejšo prisotnost nekakšnega mrtvila — diskusije in snovanja se gibljejo v ustaljenih okvirjih, samo prežvekujemo staro in tisočkrat ovrednoteno problematiko, vedno znova ji trgamo prejšnjo in krojimo novo obleko, medtem ko njena vsebina ostaja ista: problemi so kot kovaneci, ki jih neprestano obračamo po načelu: »grb — cifra« in zopet: »cifra — grb« — ne povemo pa s tem ničesar bistveno novega. Ujeti smo torej v miselni krog, iz katerega se bomo morali zdaj zdaj prebiti, če nečemo doživeti katastrofe.

Ideološka problematika po mojem mnenju v tem trenutku ni bistvena: v obdobju petindvajsetih let smo jo izčrpali že v tolikšni meri, da nam preostane samo še določitev mesta in vloge človeka — subjekta v sistemu samupravljanja; dokončna uveljavitev ter konkretizirana izboljšava sistema so naloge, katerih rešitvam moramo v tem trenutku vsekakor dati prednost.

Ostane še odprto vprašanje problematike človekove odgovornosti. V dolgoročni viziji smo zreducirali človeški subjekt na raven delčka sistema, stroja. S tem ga hote ali ne hote spreminjamo v kolešček, ki se samo še giblje ob stroju in tekočem traku ter postaja tako rekoč sestavni element inventarja najrazličnejših mehanizmov, transporterjev in avtomatov.

V tovrstnem stanju popolne avtomatizacije in tehnizacije pa seve izgubi človek sprva občutek in zavest odgovornosti za kvaliteto neposrednega proizvoda svojega dela, pozneje pa — in vice versa — odgovornost za celotno družbeno dogajanje in odgovornosti izhajajoče iz vloge, ki jo ima v višjih sferah družbene eksistence in koeksistence.

Tako je bil nekoč čevljar odgovoren za produkt kot celoto, danes pa je delavec v tovarni čevljev omejen le na ozko, strogo definirano mehansko operacijo, ki se je sprevrгла v rutino, ta pa — jasno izključuje vsakršno vlogo razumske funkcije v tradicionalnem smislu. Osveščanje in pomoč pri procesu dezalienacije stehokratiziranega in zavtomatiziranega subjekta družbe, določitev zelo jasno in precizno začrtane vloge in pomena, ki naj bi jo imel kot nosilec boja — tudi proti lastnemu bistvu — potrošništvu — naj bo (in mora biti) naša osrednja, prva in odgovorna naloga. Res je, da je to širše zajeta in začrtana vizija, medtem ko se bo osnovno jedro našega ustvarjanja še vedno moralo gibati v okvirih koncepta lista, ki sem ga razložil v eni izmed prejšnjih števil.

Gotovo pa bomo izvedbo zadanega koncepta uresničili le s smelim, resnim, konkretnim, razumljivim in ne nazadnje ostrim pisanjem, ki bo družbo sprotno opozarjalo na perečo ter aktualno problematiko.

JOŽE ZAGOŽEN

»GIBANJE« V STAVBI

blematike se ne lotevamo z načenjanjem povsem jasno zastavljenih problemov, marveč več ali manj ne — uspešno »filozofiramo« o splošnih problemih in pojmovanjih. Zatorej je nujno, da preobidimo med študenti zanimanje za živo, razumljivo ter odkrito študentsko akcijo, kjer bomo VSI glasno povedali, kaj mislimo in kaj nas teži. Vse dotlej pa Katedra ne bo študentsko glasilo, temveč prej kot slej to, kar nam očitajo: glasilo zaprte, vase zagledane klike piscev ter listič profesorjev in starejših občanov...

IDEOLOŠKOST MODE

O stilu in načinu pisanja sem se razpisal prav zategadelj, ker sem prepričan, da mora biti jezik, s katerim bomo kumunicirali z najširšimi plastmi študentov in ostalimi občani takšen, da ga bodo razumeli in ne bo utrujal. Resno problematiko moramo sporočati na resen način, neresno na neresnega.

Nikakor pa ni na mestu posnemanje nekaterih idej ali ideologij, ki se prej ali slej sprevržejo v »muho enodnevnico« in so aktualne le dotlej, dokler so v modi, dokler študiramo in smo študentje. Narava potrošniško usmerjenega subjekta nas je zastrepila tudi na tem področju: miselne tokove iz tujine sprejemajo nekateri kot modo, jo kot takšno tudi obravnavajo, in kar je najhuje — kot takšno jo tudi neresno sporočajo najširši javnosti! Gotovo pa se slehernikrat močno uštejejo, ko spoznajo (če), da ljudje teh miselnosti,



UNIVERZITETNO SREDIŠČE

»Univerzitetno središče bi moralo biti močna kohezivna sila, ki bi na ta način bila sposobna delovati kot celota in razvijati samostojne strokovnjake ter producirati čim več inovacij. Univerzitetni center naj bi hkrati povezoval že oblikovane strokovnjake in intelektualce, ki delajo izven univerze. Maribor bi imel intelektualno sredino, ustvaril bi kulturno klimo, združevanje visoko izobraženih ne bi bilo slučajno. To pomeni, da bi pritegnilo tudi tiste visoko izobražene, ki se izseljujejo iz Maribora v druga središča, in študentje, ki šele končujejo svoj študij, bi našli mesto v tej sredini, čutili bi se povezani z njo. Za razvoj študentov je pomembna stalna intelektualna sredina, ki jim privzga-ja poseben način kreativnega razmišljanja in omogoča kolektivno kreacijo novih idej, ki je z nepovezanostjo oziroma razdrobljenostjo oziroma slučajnim povezovanjem možno v veliko manjši meri.«

(Iz biltena Projekt nove univerze 1)

Torej se je Maribor le prerodil iz prej »zaostalega« študentskega središča v velik univerzitetni center, ki bo skrbel za to, da bo ta del Slovenije nudil širšemu krogu študentov in ostalih intelektualcev nove, širše možnosti pridobivanja znanja in kvalifikacij. S tem pa naše mesto odpira vrata tudi študentom iz drugih republik in držav, kajti pri našem delu nas vodi skupna nit — študij.

ČEMU NOVA UNIVERZA?

Podatki, ki jih imamo na voljo kažejo, da zaostaja SRS za zveznim povprečjem v kadrih z visokošolsko izobrazbo. V mariborski občini ima visokošolsko izobrazbo 2650 oseb, čeprav so potrebe po njih še večje, nam dosedanje univerzitetno središče v Ljubljani tega ne more zapolniti.

Po vojni smo poleg tujih in domačih kapitalistov izgnali tudi ves tuji strokovni kader in ga nadomestili z novim, ki pa ni povsem odgovarjal zaželenemu profilu. V preteklih letih pa nam edina slovenska univerza ni mogla dati toliko strokovno izobraženih oseb, da bi jih zaposlili v našem, do- kaj močnem štajerskem področju.

Tako bi potrebovali do leta 1975 vsako leto 8000 diplomantov, da bi le delno zapolnili vrzel v področjih, ki zaposlujejo ljudi z nižjo kvalifikacijo, ker strokovnjakov primanjkuje. Analize kažejo, da bi pri vsakoletnem povečanem vpisu imeli do leta 1975 v Sloveniji 22500 študentov, v letu 1985 pa že 50000.

Iz sklepov republiškega zbora in enotnega zbora delovnih skupnosti skupščine SRS pa je razvidno, da je morebiti pričakovati do leta 1985 celo ustanovitev še tretjega univerzitetnega središča. Tako bi se morali v Mariboru pripraviti, da bi

imeli čez štiri leta že 7000 študentov (danes jih je 2200), kar pa nam nalaga še druge obveznosti.

Upravičeno lahko trdimo, da so argumenti za ustanovitev visokošolskega središča v Mariboru dovolj trdni, saj bodo v našem mestu lahko čez določen čas opravljali celo doktorate.

SKRB ZA ŠTUDENTA

Priznati si moramo, da v današnjem času nudimo študentom premalo. Tako se srečujemo z najrazličnejšimi vsakdanjimi problemi, ki so jih druga svetovna središča že zdavnaj rešila. To so v glavnem problemi okrog študentskih stanovanj, prehrane, zabave in športa. Za študij smo do neke mere poskrbeli, čeprav nam še vedno primanjkuje ustrezno opremljenih laboratorijev, prostorov za študij in knjižnic. S prilivom novih študentov pa bodo dosedanje prostori občutno pretesni in so nove gradnje nujno potrebne.

Zatorej si oglejmo, kakšen je bodoči razvoj posameznih za študenta važnih dejavnikov.

a) Študij

Prvi problem, ki ga srečamo pri tej točki je, kam postaviti univerzo? Variante so sledeče:

- združen univerzitetni kompleks nekje v območju središča mestnega jedra,
- uporaba že zgrajenih stavb VZM in dograditev novih na različnih mestnih področjih
- enotna univerzitetna struktura, ki se vpleta v mestno jedro,
- zgraditev novega posebnega univerzitetnega mesta.

Načelo univerzitetnega središča pa je, da mora biti povezano in na istem prostoru. Imeti mora kar najširšo možnost komuniciranja z okoljem. Tako bo potrebno zgraditi novo centralno knjižnico, avditorije za javna predavanja, prostore za diskusije, klubske prostore in ne nazadnje prostore za zbirke, galerije ipd.

Študent mora imeti za svoje delo (študij) vse potrebno razpoložljivo dokumentacijo in literaturo ter prostore, v katerih bo to delo opravljal. Predvsem pa bodo morali biti ti faktorji prilagojeni številu študentov, za kar pa dosedanje visokošolski zavodi v Mariboru ne ustrezajo.

b) Študentska stanovanja

Od sedanjih 2200 študentov jih je 660 v domovih. Bilo pa bi jih še več, ko bi bili stolpci višji.

Študije so pokazale, da imajo študentje pri izbiri stanovanj v glavnem tri zahteve:

- čimbolj se osvoboditi dnevnega reda, formalnosti in pritiskov,
- komunicirati s čim širšim krogom ljudi,
- poskrbeti za čimvečji komfort ob vključenem varčevanju z denarjem in časom.

Ker pa (tako dokazujejo zadnji podatki) študentski domovi izvajajo določen pritisk na študenta in ga privzgaajo za pasivnega člana družbe, priporočajo strokovnjaki najete sobe in stanovanja.

Idealna rešitev bi bil splet študentskih stanovanj v mestu. Tako je v perspektivi možna izgradnja le-teh v adaptiranih, že obstoječih četrtih mesta (Lent). Še posebej pa bi se morali posvetiti rešitvi stanovanj za poročene študente, ki

JNA in v hali C. To so v glavnem najznačilnejša mesta zabave mariborskih študentov. Tisti pa, ki imajo prevozno sredstvo se zapeljejo do Bresternice ali pa v Sentilj, kjer sta tudi dva disco kluba. Pri toliki »izbiri« se upravičeno vprašujemo, kaj študentom ne ugaja v teh lokalih, da venomer godrnjajo. Krajša anketa je pokazala, da se večinoma obiskovalci teh lokalov izražajo, da so to »pajzli«, kjer se ne moreš dovolj sprostiti. Glede glasbe so različna mnenja, po večini pa so z njo zadovoljni, ker večji del disc-jockeyev skrbi za tekoče spremljanje novosti v svetu glasbe za mlade.

Priznati pa si moramo, da tudi prostora za razvedrilo ni. Dvorana C je za prireditve predraga, kaj poceni pa se v mestu ne najde, saj je vstopnina večinoma nad pet dinarjev. Prav tako so se tudi nekateri zmrdovali ob vprašanju, kako jim je bil všeč zadnji študentski ples. Tako resnično ne vemo, kako in kaj. Ali so krivi študentje, ker jim ni nič všeč, ali pa kdo od pristojnih, ker ne ukrene nič pozitivnega.

V zadnjem času se je razvila t. im. interna zabava. V študentskem domu je sicer bolj malo prostora, privatne sobe pa nudijo več možnosti in se tako vanje zateka čedalje več mladih. Prirejajo »haus balle«, ki so edina oblika sproščene in ponavadi kaj zabavnega študentskega življenja.

d) Kulturno življenje in šport

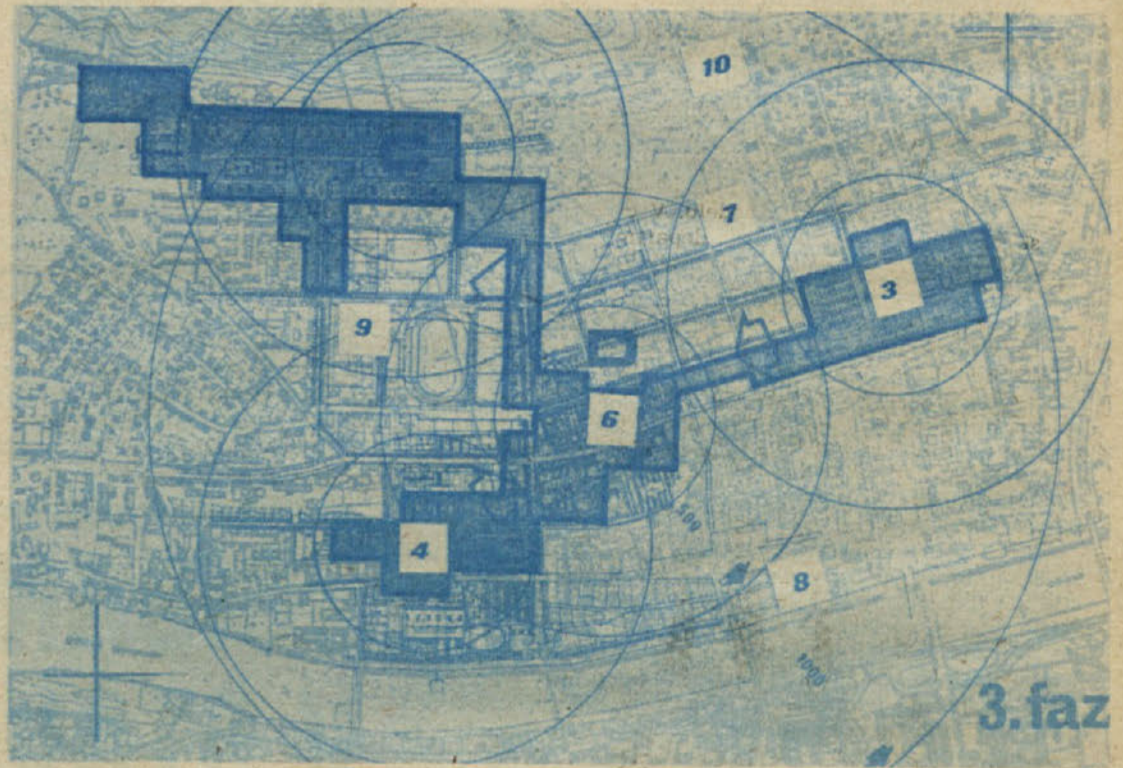
Študentom je potrebno še posebej omogočiti obiske gledališč, razstav, muzejev ipd. Dosedaj se le SNG trudi, da bi kljub znižanim abonmajem privabilo čimveč mladih obiskovalcev, še posebej iz vrst študentov. Mnogi sodobni avtorji, ki se ukvarjajo s študentskim kulturnim življenjem, pa trdijo, da so študentje bolj zainteresirani za tiste kulturne prireditve, ki jih priredijo njihovi vrstniki, pa čeprav z največkrat precej navno vsebino.

V Mariboru sicer deluje Eksperimentalno gledališče mladih, ki pa žal do sedaj ni pokazalo kakšnih bistvenjših rezultatov, medtem ko se ljubljansko že lahko primerja z mnogimi v svetu. KUD Student pa zaradi pomanjkanja zainteresiranih ne dela s polno zmogljivostjo, saj jim primanjkuje študentov za nekatera umetniška področja.

Ob tem velja opozoriti na zanimivo zamisel tujih projektantov študentskih naselij, namreč na študentsko galerijo. V njej bi študentje prikazovali najrazličnejše izdelke, ki so jih izdelali bodisi iz hobija ali pri praktičnem delu pri študiju. Za takšen prostor bi vsekakor morali najti prostor (in denar), saj mnogi mladi umetniki ne morejo prikazati svojega dela, ki je največkrat vredno vse pohvale.

Ob koncu smo še pri enem bistvenem problemu bodočega visokošolskega središča — športu.

O dosedanjem pomanjkanju športnih objektov smo v našem listu že veliko pisali. Nimamo tega, nimamo onega, Ljubljana pa ima. Morda pa bomo le dočakali, da bo v Mariboru tudi kakšen prostor za študentsko rekreacijo, kajti dosedanj so po večini vedno zasedeni. Obljubljen nam je sicer mini golf ob drugem študentskem stolpiču, toda mi pogrešamo večjih športnih objektov, kar nam dokazujejo vsakodnevne tekme na cesti pred domovi, čeprav je v neposredni bližini večja telovadnica (ki je vedno zasedena). Torej le lahko upamo, da bo vsaj v bodočnosti kje zrasel še kakšen športni objekt namenjen študentom.



KATEDRA študentski list

IZDAJA STALNA SKUPŠČINA ŠTUDENTSKO SKUPNOSTI MVZ

Katedro ureja uredniški odbor:

GLAVNI UREDNIK: DAVORIN KRAČUN

ODGOVORNI UREDNIK: JOŽE ZAGOŽEN

Sekretarka uredništva: Nevenka Vetrh

Študentska rubrika: Milan Lampe — urednik, Jure Mikuž

Marjan Vraničar, Janko Vitežnik

Notranja rubrika: Mirč Pestiček — urednik

Slavko Gerič

Kulturna rubrika: Vladimir Gajšek — urednik,

Marija Frankovič, Edvard Pukšič,

Leopold Petrovič — kulturna publicistika

Literarna priloga Obrazi: Leon Senger — urednik

Lektorica: Sonja Rajzer

Tehnični urednik: Marjan Zmave

Uredništvo in uprava: Ob parku 7, telefon 22-004, tekoči račun 618-67-584. Nenaročenih slik in rokopisov ne vračamo.

Cena izvoda je 1 dinar (letna naročnina je 15 dinarjev, za ustanove in podjetja 20 dinarjev).

Tiska ČP Mariborski tisk, Maribor.

imajo že družino, kajti sedanjí domski predpisi jim skupnega življenja ne dovoljujejo.

Najeta stanovanja pa predstavljajo za študenta določeno zanko, saj lastniki takšnih stanovanj lakomno izkoriščajo študente ter jim ob že tako pretirani najemnini nalagajo še dodatna dela. Še posebej bi bilo v tej smeri potrebno kritično izvajanje inšpekcijskih služb, kajti ne moremo dopustiti, da bi bil študent že tako zgodaj izkoriščen.

e) Študentska prehrana

V sklopu univerze se sicer predvideva izgradnja študentske menze, vendar pa strokovnjaki priporočajo, da bi se študentje prehranjevali v že obstoječih restavracijah. Dodatna izgradnja bi bila po vsej verjetnosti neekonomična. Ni pa izključena možnost gradnje (razširitve) študentske menze v stolpičih.

ŠTUDENTSKA ZABAVA

Prosti čas bi naj študentje posvetili ali športu ali pa zabavi. In ker za sedaj prvega ne uresničujemo v pravem pomenu besede, se v tem delu sestavka seznanimo, kako je z zabavo v Mariboru.

Nič kolikokrat se slišijo besede, da je Maribor »spufan«. Da nimajo študentje kam iti na kvalitetno zabavo, in da nam primanjkuje prostorov za ples.

Večinoma se študentje osredotočijo na tiste dele zabavnega mestnega področja, ki ima poleg nizke cene še glasbo. Tako zahajajo študentje v Diskoteko št. 1 v Astoriji, v Klub mladih, v disco klub v Kamnici, morda še v Toti bar in seveda v preostala gostišča. Ne smemo po pozabiti plesov v

e) Zaključek

Vsaka podrobnejša razčlemba posameznega področja bi zahtevala tudi daljši obseg, kar pa si na tem mestu ne moremo privoščiti. Za zaključek velja omeniti še posamezna področja, kjer se bodo razvijali MVZ:

3 — VEKS, kare: Prešernova ulica, Razlagova ulica, Partizanska cesta, Cafova ulica. Površina 40500 m².

4 — VTS, kare: Strossmayerjeva ulica, Prežihova ulica, Koroška cesta, Gosposvetska cesta in kare Smetanova ulica, Prežihova ulica, Gradbeni šolski center. Površina ca. 93000 m².

5 — PA, Pravo, AF, kare: Kalvarija, Vinarska ulica. Kmetijski zavod, VAS. Površina ca. 136000 m².

6 — Skupne univerzitetne površine (knjižnice, rektorat, velike predavalnice, IBM center) kare: Slovenska ulica, Orožnova ulica, Strossmayerjeva ulica, Slomškov trg in kare Slovenska ulica, Gregorčičeva ulica, Strossmayerjeva ulica, Vršarjeva ulica. Površina 57500 m².

7 — Prostori za oddih: Mestni park in bližina Študentskega naselja.

8 — Rekreacijski vodni športi.

9 — Rekreacijski »suhi« športi.

10 — Trije ribniki — rekreacijska cona (drsanje, čolnarjenje).

S tem sestavkom smo vam hoteli dati le informativni prikaz potrebe po ustanovitvi univerze v Mariboru in soočenju z nekaterimi problemi, ki se ob takem rojstvu porajajo.

M. VRANIČAR

Viri: Projekt nove univerze 1



TOKAIDO

(Obrisi japonskega visokega šolstva)

Mnogi vedo, da je Tokaido ime železniške linije, ki je resda najhitrejša na svetu, vendar pa z visokim šolstvom ne more imeti kaj mnogo skupnega. Uporabili smo jo kot simbol japonskega gospodarskega napredka, ki predstavlja svetovni fenomen. Nikogar na Japonskem pa ni, ki bi zanikal najtesnejšo zvezo med gospodarsko prosperiteto in razvojem visokega šolstva.

Trend, ki ga kaže razvoj japonskih univerz, je tudi trend gospodarskega vzpona:

leto	štev. univ.	štev. univ. učit.	štev. štud.
1873	29	180	4.263
1898	106	2.262	31.341
1923	327	11.223	145.405
1953	461	57.898	536.087
1960	525	74.677	711.618
1967	874	133.464	1.429.171

Ekspanzija univerze pa za Japonce nikakor ključna. V »Novem ekonomskem in socialnem razvojnem načrtu 1970—1975« predvidevajo novo veliko povečanje javnih investicij. To naj bi zopet šlo prvenstveno na račun razvoja izobraževanja. Pri tem so iz prehojenega desetletja potegnili naslednje zaključke:

- da že sam obstoj dobrega strokovnega kadra zagotavlja gospodarsko prosperiteto;
- da so še tako velika vlaganja v izobraževanje malo koristna, če niso sistematična;
- da so razvojni načrti izobraževanja uresničljivi ob pogoju, če se ustvari najširša družbena iniciativa v tej smeri.

SOCIALNA PREOBRAZBA VISOKEGA ŠOLSTVA

Številke seveda niso edini, niti najgovornejši kazalec sprememb na japonskih univerzah. Zelo mnogo se Japonci ukvarjajo s vprašanjem kvalitativne presnove. Temeljnega pomena v tem pogledu je socialna preobrazba japonske univerze. S tem v zvezi se govori o treh modelih:

- fevdalnem
- razrednem in
- defevdaliziranem modelu.

Fevdalni model univerze je po njihovem tisti, ki ga mi v Evropi dobro poznamo: pri vrhu strukture je ordinarius — predstojnik katedre, kateremu je podrejenih nekaj pomožnih profesorjev in asistentov, ki si dalje, po isti logiki podrejajo študente. Z drugimi besedami je to sistem kateder. Označen je s pojmom konservativen oziroma z japonsko oznako »Koza-sei«.

Razredni model je struktura dveh členov: na eni strani so vsi učitelji, na drugi vsi študentje. Njihovo medsebojno razmerje je odnos participacije za razliko od podrejanja v prvem modelu. V evropski visokošolski terminologiji je to sistem departmentov. Japonci ga označujejo za liberalnega oziroma mu po svoje pravijo »Gaku-bu«.

Defevdalizirani ali radikalni model ne pozna nobene liberalizacije več. Učitelji in študentje predstavljajo skupnost študirajočih in raziskujočih. Zelo sodobno bi temu rekli v Evropi sistem univerzitetne komune.

Vem, da so vsi trije modeli v japonskem visokem šolstvu prisotni, nimam pa prave predstave v kakšnih kvantitativnih okvirih.



SREDSTVA ZA VISOKO ŠOLSTVO

Japonska daje zelo velik odstotek nacionalnega dohodka za izobraževanje (7%), toda ima tudi zelo velik odstotek mlade generacije na visokih šolah (21,4%), tako da se v rezultatu pokaže, da so povprečna sredstva na študenta vendarle zelo pičila v primeri z najrazvitejšimi deželami:



	izdatki na študenta
Japonska — privatne univerze	143.000 jenov
— državne univerze	520.000 jenov
ZDA	805.000 jenov
Velika Britanija	818.000 jenov
ZRN	338.000 jenov

Trdna odločenost Japoncev je, da v obdobju do 1975 bistveno izboljšajo izobraževalni standard oziroma, da izobraževalni standard privatnih univerz dvignejo do nivoja državnih univerz.

PRESTRUKTURIRANJE VISOKEGA ŠOLSTVA

»Glavni načrt visokega šolstva« uvaja nove tipe visokih šol kot rezultat ocene, da je stari sistem neustrezen, in da čas zahteva bistveno večjo fleksibilnost. Nova visokošolska struktura je sestavljena iz naslednjih elementov:

1. »mladinski koledži« po ameriškem vzoru, ki pa so na Japonskem pridobili to novo značilnost, da jih obiskujejo pretežno dekleta. Specifično pri njih bi bilo še to, da skušajo Japonci ravno preko te vrste šol vzpostaviti most med moderno in tradicionalno japonsko šolo.
2. »Tehniški koledži« po angleškem vzoru naj bi predvsem povečali učinkovitost tehniškega izobraževanja. Potreba po te vrste kadru je tolikšna, da se število teh koledžev iz leta v leto rapidno večja.
3. Japonska univerza daje tri tipe izobrazbe: tip A je pri nas znan kot splošna ali politehnična izobrazba, tip B poznamo kot specializacijo, tip C pa nam je znan kot visoka strokovna šola.
4. Podiplomske šole in raziskovalni centri so namenjeni formiranju znanstvenega naraščaja.

Pod-tekst strukturalnih reform visokega šolstva je želja, da bi dosegli maksimalno fleksibilnost in mobilnost. Razbita je toga struktura kateder in fakultet na eni strani, na drugi strani pa je stimulirana mobilnost učiteljev in študentov. To je pripeljalo do uvedbe povsem novih študijskih metod in delovnih odnosov v Japonskem visokem šolstvu.

PRISTOP NA UNIVERZO

Sestavni del načrtnih naporov za reformo visokega šolstva je podrobna proučitev pristopnih pogojev za visokošolski študij. Vsakršne strukturalne reforme so brez vsakega smisla, če študent nima niti približnega pojma o tem, kam se vpisuje, in če tudi šola niti od daleč ne ve, koga je vpisala. Zato Japonci že od prej prakticirajo sprejemne izpite. Po novem se zahteva še posebno poročilo srednje šole, ki jo je študent obiskoval pred vpisom na visoko šolo.

Po ameriškem vzoru se uvaja državni pristopni test in še dodatno tako imenovani SAT (Scholastic Aptitude Test), ki naj pokaže posebne sposobnosti za posamezne vrste študija.

UNIVERZITETNO SREDIŠČE

»Univerzitetno središče bi moralo biti močna kohezivna sila, ki bi na ta način bila sposobna delovati kot celota in razvijati samostojne strokovnjake ter producirati čim več inovacij. Univerzitetni center naj bi hkrati povezoval že oblikovane strokovnjake in intelektualce, ki delajo izven univerze. Maribor bi imel intelektualno sredino, ustvaril bi kulturno klimo, združevanje visoko izobraženih ne bi bilo slučajno. To pomeni, da bi pritegnilo tudi tiste visoko izobražene, ki se izseljujejo iz Maribora v druga središča, in študentje, ki šele končujejo svoj študij, bi našli mesto v tej sredini, čutili bi se povezani z njo. Za razvoj študentov je pomembna stalna intelektualna sredina, ki jim privzgaja poseben način kreativnega razmišljanja in omogoča kolektivno kreacijo novih idej, ki je z nepovezanostjo oziroma razdrobljenostjo oziroma slučajnim povezovanjem možno v veliko manjši meri.«

(Iz biltena Projekt nove univerze 1)

Komite konference ZK VZM o lokacijski varianti univerze v Mariboru

Komite konference ZK na visokošolskih zavodih v Mariboru je razpravljal o osnovnih izhodiščih za preraščanje visokošolskega središča v samostojno sodobno univerzo v Mariboru. Ocenjujemo, da je takšen razvoj postal zgodovinska nujnost ne samo za Maribor in severovzhodno Slovenijo, temveč za vso našo republiko. Pri tem menimo, da smo ob upoštevanju potreb po tovrstnih kadrih ter splošnem razvoju doma in po svetu s konstituiranjem samostojne univerze v Mariboru celo v časovnem zaostanku. Zato pozivamo vse člane ZK na šolah, da se tvorno vključijo v delo pri izvajanju zastavljenega načrta. Pozivamo pa tudi vse odgovorne dejavnike in vse občane Maribora, da ta prizadevanja vsestransko podprejo, saj mora pomeniti razvoj Maribora v univerzitetno mesto enega temeljnih interesov slehernega občana.

Komite v načelu podpira vsa tista dosedanja prizadevanja posameznih šol in združenja, ki težijo za tem, da se čimprej ustvarijo programski, kadrovski in materialni pogoji za preraščanje posameznih višjih šol v visoke šole. Pri tem še posebej pozivamo člane ZK na višji tehniški šoli, da storijo še zadnji napor, da bo njihova iniciativa za preosnovanje v visoko tehniško šolo v najkrajšem možnem času v obliki predloga za izdajo zakona prišla v republiško skupščino.

Zaenkrat se ne spuščamo v podrobnosti predvidenega vsebinskega koncepta bodoče univerze, ki jih naj pomaga v osnovi razrešiti zastavljena raziskava združenja VZM. Zahtevamo pa, da mora tudi za bodočo samostojno univerzo v Mariboru veljati opredelitev 19. seje CK ZKS, ki zahteva, da je lahko naša današnja šola samo angažirana socialistična samoupravna šola, idejno politično grajena na marksistični znanstveni misli. Prav tako menimo, da je potrebno graditi novo univerzo na dosedanjih pozitivnih izkušnjah, ki so jih visokošolski zavodi v Mariboru dosegli pri izvajanju stopnjevanega študija, povezovanja s prakso, pri študiju ob delu (izredni študenti), demokratičnosti itd., dopolnjujoč to z novimi oblikami permanentnega izobraževanja in interdisciplinarnosti.

V okviru do sedaj opravljenega dela je komite podrobneje obravnaval gradivo o prostorski opredelitvi bodoče univerze. Čeprav študija, ki nam je služila kot osnova za razpravo ni dokončno izdelana, in je v njej najti nekatere po-



Predstojnik Združenja mariborskih visokošolskih zavodov dr. Bogdan Volavšek je podelil letošnje Kidričeve nagrade mariborskim študentom. Foto: Čerin

manjkljivosti in netočnosti, je komite mnenja, da je dovolj tehtna osnova za načelno opredelitev.

Med tremi nakazanimi možnimi ter običajno izvedenimi rešitvami prostorske lokacije univerze se je komite konference ZK opredelil za t.i. KONCEPT UNIVERZE VGRAJENE V STRUKTURO MESTNEGA JEDRA.

K takšni opredelitvi so nas poleg ostalega vodila predvsem naslednja dejstva:

1. V Mariboru ne bomo gradili univerze povsem na novo, temveč bodo sedanje visoke in višje šole prerasle v univerzo. Izhajamo torej iz že dosežene stopnje razvoja (pet šol z letos vpisanimi okrog 2.500 rednimi in 3.500 izrednimi študenti).
2. Tri od petih obstoječih šol — visoka ekonomsko komercialna šola, višja tehniška šola in višja agronomsko šola imajo že izgrajeno svojo osnovno materialno bazo (šolske prostore), ki jih bo v prihodnje potrebno postopoma le razširiti in primerno opremiti. Za povsem novo, na drugem mestu zastavljeno gradnjo ni in še dolgo ne bo potrebnih finančnih sredstev.
3. Vsi obstoječi visokošolski zavodi so v procesu nadaljnega razvoja, ki ga nikakor ne bi bilo umestno zavirati z osvajanjem povsem novih konceptov prostorske razmestitve univerze.
4. Sodobna integrirana univerza terja zaradi mnogih skupnih služb ter uveljavitve prožnosti, ki omogoča študentom študijsko kombiniranje raznih strok in specialnosti, čim višjo stopnjo koncentracije šolskih, laboratorijskih, knjižničnih in raziskovalnih kapacitet.
5. Končno omogoča takšna rešitev najvišjo možno stopnjo izkoriščanja že obstoječe mestne infrastrukture od prometnic in preskrbovalnih kapacitet (gostinski obrati, trgovine itd.) do zadovoljivje kulturnih potreb.

Komite sodi, da predstavlja nakazana rešitev prostorske lokacije bodoče univerze v Mariboru v obstoječih razmerah najoptimalnejšo rešitev, zato se bo odločno zavzemal za njeno realizacijo.

Maribor, dne 30/3-1972.



Revolucionarni značaj Osvobodilne fronte

„... VČASIH SO SLOVENCE IMENOVALI NAROD HLAPECV. TODA TA NAROD HLAPECV JE ZAMAHNIL S SVOJO OBOROŽENO PESTJO PO SVOJIH TLAČITELJIH PRAV TEDAJ, KO JE KAZALO, DA GA JE ZASUŽNJILA NAJTEŽJE PREMAGLJIVA SOVRAŽNIKOVA PREMOČ.“
(BORIS KIDRIČ, 1943)

USODNI APRILSKI DNEVI

Neposredno po razkovanju Jugoslavije je bil slovenski narod pod strašnim vtisom poraza in izdajstva. Aprila 1941 se je državno-politična in vojaška stavba stare Jugoslavije v dvanajstih dneh sramotno sesula v nič. Uradna jugoslovanska vojska se je razkrila kot kapitulantska, do dna pokvarjena, okužena in nesposobna.

Ljudje, ki so vodili uradno politiko, so se razgalili kot izdajalci in kapitulanti. Podlo in brez trohice narodne in človeške časti so se zgnatili pred vrati sovražnikov svojega rodu, in jim za ceno svojih malomeščanskih in strankarskih koristi prepustili slovenski narod na milost in nemilost. Mnogi so tiste dni obupali nad lastnim ljudstvom, kateremu je za hip zmedla glavo fašistična socialna demagogija. Slovenski narod je bil prepuščen rabljam, izdan in obsojen na smrt.

ISKRA JE VNELA BAKLO

V teh najmračnejših dneh slovenske zgodovine so se 27. aprila 1941 na pobudo Komunistične partije Slovenije v Ljubljani zbrali zastopniki ustanovnih skupin komunistov, krščansko socialističnega delavstva, demokratičnega krila sokolov ter naprednih kulturnih delavcev in ustanovili Protimperalistično fronto, ki se je po napadu na Sovjetsko zvezo preimenovala v Osvobodilno fronto Slovenije. Iskra je vnela baklo, ki se je razplapolala v edinstven boj nekega malega naroda, naroda za svoj obstoj.

BORBENI PROGRAM OSVOBODILNE FRONTE

Takoj po ustanovnem kongresu je začela partija po vsej Sloveniji kljub razkovanosti in okupaciji celo vrsto konferenc in sestankov za popularizacijo OF. Kmalu so se pokazali prvi, zelo vidni uspehi. Dvigati se je začela že močno upadla narodna zavest, hitlerjanska demagogija in propaganda sta pojemali in nastajali so ugodnejši pogoji za bodočo množično borbo. Izdan je bil prvi program OF, v katerem je Komunistična partija napovedala borbo okupatorju in njegovemu terorju na slovenskih tleh. Čeprav je bil to partijski program, je bil tak, da je mogel in moral nanj pristati sleherni slovenski patriot, pa naj je bil že kakršnegakoli svetovnega nazora ali političnega prepričanja. Pravica slovenskega naroda do samoodločbe, vstevši pravico do odcepitve in združenja z drugimi narodi; osvoboditev in združitve razkovanega slovenskega naroda, vstevši koroške in primorske Slovence; sloga in enotnost zaslužjenih narodov Jugoslavije in vsega Balkana v njihovem boju za osvoboditev; osvoboditev slovenskega naroda je mogoča samo na ruševinah imperalizma; brez boja proti lastni kapitalistični gospodi se zatirani narod ne more osvoboditi; bratstvo in mir med narodi — to so bile temeljne točke borbene programa OF in gesla našega narodnoosvobodilnega boja. Poudarjena je združena Slovenija in skupnost jugoslovanskih narodov. Prvič pa je bilo tudi jasno povedano, da bo narodnoosvobodilna vojna obenem tudi ljudska revolucija.

REVOLUCIONARNI RAZVOJ SLOVENSKEGA NARODNOOSVOBODILNEGA GIBANJA

Za takšno narodnoosvobodilno borbo bi se prav gotovo zavzel tudi Karel Marx, ki je bil v svojem času proti nacionalnim gibanjem malih, in še posebno slovenskih narodov, saj so bili ti narodi v devetnajstem in še v začetku dvajsetega stoletja vir reakcije in kontrarevolucije. »Marx je namreč realno presojal sile revolucije in sile protirevolucije. Z vsem ognjem se je zavzemal za nacionalna gibanja, ki so podpirala revolucijo, in prav tako vneto obsojal gibanja, ki so se družila s protirevolucijo. Nacionalnega vprašanja ni pojmoval izolirano, temveč ga je tretiral kot vprašanje demokratične revolucije.« (Boris Kidrič 1940). V tem smislu je bila tudi zastavljena OF slovenskega naroda. Komunistična partija Slovenije — avantgarda slovenskega delovnega ljudstva — je skupaj s poštenimi, borbenimi in požrtvovalnimi rodoljubi organizirala slovenski narod v OF, ter ga povedla v boj do popolne, dokončne in trajne slovenske narodne osvoboditve, ki je identična s potjo do socialne osvoboditve delovnega človeka.

Marxovo misel o revolucionarnem razvoju narodnoosvobodilnega gibanja je v svojem »Razvoju slovenskega narodnega vprašanja« leta 1939 pojasnil tudi Edvard Kardelj, ki je zapisal, da nam »mora biti osvoboditev in združitve vseh Slovencev smoter, ki ga nikoli ne bomo opustili, moramo pa naš narodni boj vendarle spraviti v sklad z najplemenitejšimi težnjami človeštva po miru, po demokraciji, po napredku, to se pravi z borbo delavskega razreda v notranjem in med-

narodnem merilu. Če bi poskušali reševati slovensko vprašanje izolirano in v nasprotju s temi težnjami, bi vrgli slovenski narod v nove nesreče. Največ nepopravljive škode lahko prinese nekemu narodu iluzija, da bo dobil svobodo kot dar za pomoč neki reakcionarni in imperialistični akciji«. In prav tu so naredile reakcionarne slovenske stranke in izdajalska buržoazija svojo usodno napako. V strahu za svoje malomeščanske koristi se je reakcionarna suha veja na živem narodovem telesu — peščica gosposkih izdajalcev — popolnoma prodala okupatorjem, narod pa je izpljuval iz sebe te samozvane narodne voditelje, in šel pod vodstvom OF z elementarno silo svojo borbeno pot. Njegov osvobodilni boj so vzele v svoje roke njegove ljudske moči.

NAROD HLAPECV SE JE PREBUDIL V NAROD JUNAKOV

»Zgodilo se je, česar slovenska zgodovina že desetletja in stoletja ni več poznala. Tradicionalno slovensko hlapčevstvo se je začelo umikati, in se je poraženo umaknilo načelnemu slovenskemu odporu. Slovenske ljudske množice so se združile v enotnem vsenarodnem osvobodilnem gibanju. Po okupatorjih in domačih izdajalcih je zamahnila oborožena slovenska pest, (Boris Kidrič 1942) — vstaja slovenskega naroda! Borba je bila težka in neusmiljena, napor nadčloveški, žrtve tisočere. Svobodo smo drago plačali, a dokazali smo, da jo ljubimo.

OF JE URESNIČILA BRATSTVO JUGOSLOVANSKIH NARODOV

OF slovenskega naroda je izpolnila svojo temeljno nalogo. Uresničila je narodno in socialno osvoboditev, uresničila pa je tudi bratstvo jugoslovanskih narodov. Slovenci smo se dvignili iz lastnih sil, postali smo junaki narod, toda vsega tega bi ne mogli doseči, če bi ne bili povezani istočasno z OF drugih narodov Jugoslavije. Iz krvavih bojev z okupatorji je zrastle nova Jugoslavija, ki je drugačna od stare, drugačna zato, ker ji načeljujejo drugačni ljudje, ljudje, ki so zrasli iz ljudstva.« (B. Kidrič, 1944)



BORISU KIDRIČU

Letošnja obletnica ustanovitve OF slovenskega naroda je še nedvomno vsa močno povezana s šestdesetletnico rojstva Borisa Kidriča, ki je skupaj s tovarišem Kardeljem odločilno prispeval k njeni organizaciji in razmahu. Boris Kidrič je bil borec. »Bil pa je tudi ustvarjalec, organizator in mislec, ki je dal neprecenljiv prispevek idejnemu tretiranju naše revolucije in naše socialistične poti... Svojo rodno slovensko grudo, ki je k njeni osvoboditvi toliko prispeval, je imel strastno rad in s to isto ljubeznijo je objel tudi bratstvo skupnost jugoslovanskih narodov, ker je vedel, da brez te ni niti svobode niti socializma za te narode.« (Edvard Kardelj, ob Kidričevem grobu, aprila 1953.) V svojem kratkem, a ustvarjalnem življenju, se je ves razdal za OF, slovensko svobodo in socialistično revolucijo.

FRANCU ROZMANU STANETU

Ob koncu je prav, da posvetimo še nekaj besed šestdesetletnici rojstva komandanta slovenske vojske, generalmajorja Franca Rozmana-Staneta. Na tega rešnično velikega Slovenca, protifašističnega borca in najspodobnejšega komandanta slovenske narodnoosvobodilne vojske, že ves čas po vojni, vse preveč radi pozabljamo. Rodil se je 27. marca 1912 v Spodnjih Pirničah pri Medvodah. Letos bi bil star šestdeset let, če bi še živel. Njegova življenjska pot se je začela, ko je odhital v Španijo in pomagal borbi, ki so jo pričele 1936. leta španske demokratične množice proti fašizmu. V Španiji je bil vojak, potem poročnik in nazadnje komandant bataljona. Z bogatimi izkušnjami, posebno vojaškimi, se je leta 1941 vrnil iz prisilnega dela v Nemčiji in bil eden izmed prvih, ki so začeli junaško borbo za osvoboditev svojega naroda.

Tovariš Stane si je prav gotovo zaslužil, da bi mu ob obletnici rojstva slovenska javnost posvetila vsaj malo pozornosti, da bi se spomnila svojega velikega komandanta, ki je znal na čelu ljudskih množic zmagovati. Tako pa se je zgodilo, da 27. marca ni bilo v slovenskih občinah o komandantu Stanetu nobenega glasu. Umril je 7. novembra 1944. leta pri preizkušanju učinkovitosti novega orožja. MIRC PESTICEK

Filozofija danes

Za prva leta po koncu druge svetovne vojne je značilen nadaljnji prodor eksistencializma tako v njegovi čisti kot v francoski redakciji. Prvo desetletje po koncu vojne je evropska kontinentalna filozofija pod doktrinarnim vplivom eksistencializma, hkrati pa prehaja novi pozitivizem v Angliji, posebej pa še v Združenih državah Amerike, v svojo najnovejšo — tretjo fazo, v kateri prihaja do postopnega stapljanja med logičnim pozitivizmom in frazativizmom na eni strani in do prodora semiotike kot nove filozofske znanstvene discipline na drugi. Jezik postane ena temeljnih preokupacij na področju filozofije; prav v istem času se neodvisno od semiotike pojavi v različnih evropskih deželah strukturalizem, ki nastopa v začetku kot nova znanstvena metoda v lingvistiki, literarni teoriji, seveda neodvisno od lingvistike v vrsti eksaktnih znanosti, postopoma pa začne dobivati filozofsko obeležje in se spreminjati v novo filozofsko smer, ki vsrkuje vase različne filozofske tokove od marksizma, Freudove psihoanalize preko Heideggerjevega mišljenja biti v različnih smereh sodobne semantike ter se skuša v nasprotju z eksistencializmom in filozofskim humanizmom konstituirati kot filozofska zavest znanstveno psihološkega sveta; seveda pa tudi strukturalizem ni nikakršna enotna filozofska smer, temveč vsebuje, tako kot vsi drugi sodobni filozofski tokovi, različne, včasih celo povsem nasprotujoče si spremembe. Najbolj dinamičen razvoj v povojnem obdobju je doživel marksizem, ki postaja od šestdesetih let dalje ena najvplivnejših smeri sodobne filozofske misli, in sicer v obeh svojih variantah: kot legitimacijska in kot kritična teorija. Kot legitimacijska teorija se marksizem postopoma približuje pozitivističnemu scientizmu, deloma tudi pragmatizmu, čeprav, seveda obstajajo med njimi zaradi različnih filozofskih izhodišč velike razlike tako orsiološke kot ontološke. Vendar pa je prav beg od antropološke k prirodoslovno-ontološki logični in v zadnjem obdobju semiotični problematiki značilen za to varianto sodobne marksistične filozofije, posebej še za sodobno sovjetsko filozofijo, ki je dosegla največje rezultate prav na področju filozofskega osmišljanja. Nasprotno pa se je druga varianta sodobnega marksizma, marksizem kot kritična teorija, odločno spoprijela s temeljnimi socialnimi konflikti današnjega časa; le-te je filozofsko sistematizirala. Tudi med tema dvema variantama ni mogoče potegniti ostre meje. V sodobni sovjetski teoriji se pojavljajo dela, ki obravnavajo socialno tematiko, vendar v manjši meri kot tista, ki še izhajajo iz dokaj klasično pojmovane sheme dialiktičnega materializma. Obstaja najbolj bistvena razlika med eno in drugo teorijo, se pravi med znanstvenim marksizmom in legitimacijsko teorijo. Medtem ko marksizem kot legitimacijska teorija še vedno izvaja dialektiko neposredno iz narave in vidi dokaz za pravilnost dialektike v samih prirodoslovnih modelih, pa marksizem kot kritična teorija izvaja dialektiko iz zgodovine, iz človeške zgodovinske družbene prakse in ima samo znanost kot enega izmed sestavnih delov človeške zgodovinske družbene prakse; sam pojem narave in naravnega kozmosa pomeni kritični marksizem v teoriji marksizma, pojem, ki je prav tako historičnega značaja kot vsi drugi človeški pojmi in druge človeške ustvarjalnosti.

Torej: marksizem kot legitimacijska teorija se usmerja izrazito scientistično, izvaja dialektiko neposredno iz narave, medtem ko marksizem kot kritična teorija izvaja dialektiko človeške zgodovine iz človeške družbene zgodovinske prakse; znanost samo ima za eno izmed teh praks. Kot reče no se nobena izmed sodobnih filozofskih smeri ne more razvijati na ločenem področju. Vpliv sodobnega marksizma v obeh njegovih variantah na eksistencializem, strukturalizem, sodobno analitično filozofijo in simbiotiko, pa tudi sodobno religiozno misel, je bil daleč večji, kot si je bilo mogoče misliti v obdobju med obema vojnama. Seveda velja tudi obratno: prav ta nova pozicija marksizma od šestdesetih let dalje je ena izmed bistvenih značilnosti zadnjega obdobja v filozofiji dvajsetega stoletja.

Naj končam z naslednjo mislijo: čim bolj se približujemo koncu tega stoletja, tem večji postaja vpliv marksizma na sodobno misel, tem bolj postaja reprezentativna filozofija današnjega časa prav zaradi svojega globokega vpliva, da zgodovina ne poteka tako kot narava po nujnih, vnaprej določenih zakonih, temveč da mora človek računati z različnimi možnostmi, skratka, da ima zgodovina različne možne alternative in da je od človekove subjektivne akcije odvisno, v katero smer bo krenila zgodovina. To misel sta Marx in Engels poudarjala že v devetnajstem stoletju — proti socialnemu determinizmu, ki je nato prevladal v drugi internacionali in po katerem človeška akcija ne more spremeniti smeri zgodovine, ker je ta že vnaprej prav tako določena, determinirana kot vse drugo dogajanje v svetu; človeška akcija lahko te procese nekoliko pospeši ali zavre, ne more pa jih spremeniti. Izkušstvo dvajsetega stoletja izkazuje, da ni tako, potrjuje Marxovo misel, da so možne različne poti zgodovine. Marx je že v devetnajstem stoletju dejal, da je možna pot nazaj v barbarstvo ali pa v komunizem. Danes bi lahko z vidika dvajsetega stoletja njegovo misel še mnogo bolj konkretizirali. Obstaja možnost atomske smrti celotnega človeštva in bi kljub temu, če bi ostala manjša skupina ljudi še živa, to pomenilo padec v barbarstvo predzgodovinskega človeštva. Druga je možnost ustvaritve tehnološko dovršene, toda človeško izpraznjene družbe, ker bi zavest konec koncev postala nepotrebna. Tretja alternativa je ta, da bi ustvarili novo družbo, nov model, model jugoslovanskega samoupravnega socializma je gotovo poizkus ustvaritve podobne družbe.

Povzete iz predavanja dr. Borisa Majerja na seminarju za člane ZK visokošolskih zavodov v Mariboru



Poskus prikaza političnega trenutka

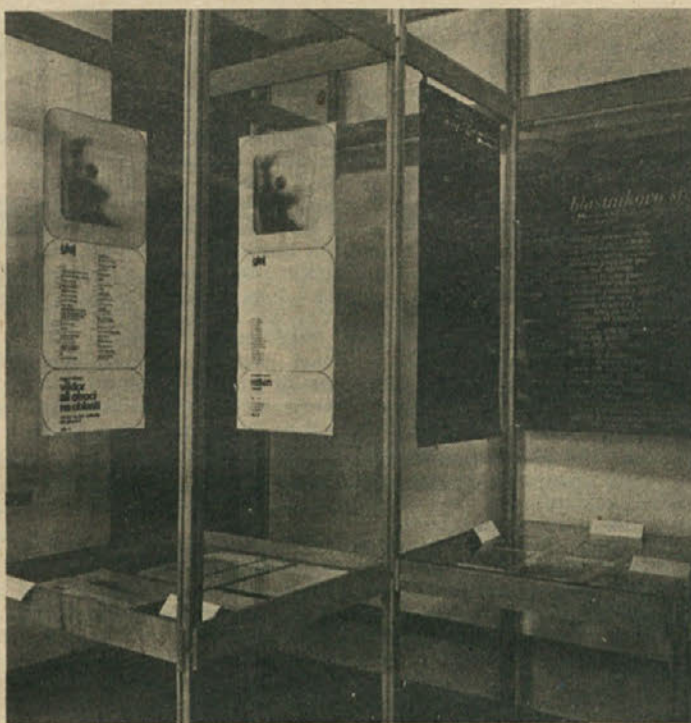
Zadnja politična čistka je odpravila vse (?) negativno, hkrati pa tudi onemogočila revolucioniranje (?) Zveze komunistov. Ta navidez pavšalna trditev, ki smo jo lahko zasledili v zahodni žurnalistiki, je zelo zanimiva. Prvič: venomer smo zahtevali, da svoje mnenje človek pojasni in brani, drugič: pričakovali smo konglomerat idej in smo se pri tem zmotili, tretjič: politične posledice smo prepustili naključju.

Racionalno je, če moremo zasnovano jasno prezentirati množici, ki postane informirana. Na tej stopnji odločanja še ne moremo pričakovati, ker iluminacija v smislu sodbe lahko nastopi po »premljevanju«, prebiranju, kombiniranju smiselno postavljenih različnih trditev. Politika v hipotezah naglo presega vse razumsko zastavljene meje in znanost potiska na eksakten nivo. Tako lahko argumentira socialno eksperimentiranje, ki se mu zaradi situacijske nejasnosti ne more izogniti, hkrati pa vznemirljivo reducira komunikacijski krog vseh drugih oblik človekovega prizadevanja. Tako je individuam podrejen (hote ali nehote) paraličnemu delovanju političnega aparata, ki s svojo močjo (o tej kasneje) ne more angažirati množic. V tej tezi tudi lahko iščemo odgovore na vprašanja »tehnične« in ideološke vloge Zveze komunistov. Kako lahko obravnavamo ideološko tvorbo, ki je izvedla revolucijo, pa je po obdobju nadčloveške zagnanosti in akcije zašla v položaj, ko mora »reorganizirati, prestrukturirati in angažirati« nepolitizirane množice, ki so se izgubile v vrtincu konzumne družbe in materialnega ugodja?

Moč, ki jo razumemo kot zakonodajo, izvajanje, aparat, administracijo, vojsko, policijo in izvira iz priborjene resnice Partije, lahko danes opazujemo. Kvalitetna razlika med to močjo danes in močjo včasih je opazna. Je v ostrini in topostji. Zategadelj je nesmiselno pričakovati, da bo Partija v tej entropični situaciji tudi ostala. To bi namreč pomenilo konec njene revolucionarnosti, situacija sama pa bi zahtevala porod nove ideologije, ki bi bila sposobna prevzeti to breme nase. Namreč nalogo vodstva.

Te izhodiščne misli so potrebne, ker na njih gradim odgovore na postavljene teze. O raznovrstnosti idej smo govorili že v predavnanju. Poznamo tudi pregovore, ki govore tej trditvi v prid. Popolnoma očitno je, da uniformiranega mišljenja ne more realizirati še tako stroga disciplina. To bi bilo tudi zgrešeno: menda smo vedno govorili o borbi nasprotju, o dinamični homeostazi sistema, o feedback ideji. Logična posledica tako poštenega prepričanja je demokratična zakonodaja, svoboda govora, mišljenja, veroizpovedi, enakost pred zakonom, pravica do dela upravljanja s proizvodnimi sredstvi itd. Najbrž pa so politične ideje izven tega teksta: so samozadostne in stoodstotne. Čeravno ni moč govoriti o duhovnem pritisku politiziranega dela Množice na žitje, ki se skoroda izključno potrjuje z neideološkim, pač pa nepolitičnim delom, čutim določeno lhto v zraku, strah v tujih kosteh in mešičke pod očmi. Kaj smeš in česa ne smeš? Kaj in kako pišeš? Kje govoriš? Kako nastopaš? Ideologija nas ne pritiska, zajema nas psihoza odgovornosti. Če to pomeni večjo zavzetost pri opravljanju delovnih nalog, bolj premišljeno in načelno ravnanje, sem za, ker sem za vse pozitivno. Če pa psihoza pomeni le strah pred poštenimi in razumsko determiniranimi dejanji in zavira ustvarjalno-praktičnost in idejno-človekovo zlo, sem zoper. Ker je le psihoza zaradi politike, njenega samozadovoljevanja, ne pa ZAVEST o racionalnem človekovem delovanju. Partija niha, ker jo člani v veliki meri puščajo samo pred važno odločitvijo. Partija brez članov ni Partija, vsaka bela barva ni mleko, vsak pisk ni žvrgolenje slavčka.

Preostro bi bilo začrtati jasno mejo med političnim in nepolitičnim nastopanjem. Toliko bolj čudno pa je, da smo pri ocenjevanju človekove zavzetosti pri delu zelo jasni v sodbah o politiziranosti in »apolitičnosti«. Meje namreč ne moremo potegniti z ideološko črto, ki ni nujna, da vse zajema (npr. mlekar, ki se v privatnem življenju pogloblja v Marxa). Upravičena zahteva po oblikovanju lastnega mnenja ni realizirana, zavest, ki je nujen spremljevalec družbenega spreminjanja ni izoblikovana. Govorimo o Množici, ne o Individuumu. Pri drugi tezi (zmotno smo pričakovali konglomerat idej) se ustavljam na primeru samouprave. Ne pričakujem idealnega sistema organizacije, vodenja in produkcije. Tak sistem še nikjer ni bil dosežen in tudi samoupravni pristop je nepopoln — pri nas še neuresničen in še neuresničljiv — z vidika miselne navezanosti na stare modele (avtokracija, anarhija, poliarhija). Tudi ni nenavadno, da pri razlagi delavskega samoupravljanja sociologi posvečajo še vedno veliko pozornost preizkušnim starim modelom, ki sem jih prej navedel. Res je, da so tovarne last teh, ki proizvajajo. Po drugi strani pa vsi ti proizvajalci nimajo poleg moralnih kvalifikacij tudi tehničnih, ekonomskih, programerskih, organizatoričnih znanj, ki bi jim omogočala enakopravno in odgovorno sodelovanje pri odločanju. Teoretiki iščejo odgovor v dualizmu samoupravnega in birokratskega sistema, kar pa ne drži; to neskladje lahko pomeni le vir konfliktov in frustracij, dejanski razlog pa je nasprotje med kompetencami, ki so dane in skromnim znanjem, ki ne opravičuje udeležbe, vsaj aktivne ne, pri upravljanju. Zato šola ni življenjska, ni vsestranski oblikovalec delavca-samoupravljalca-strokovnjaka, temveč je le tovarna delavec-strokovnjakov. Samo to. Šole morajo upravljati tisti, ki na njih delajo in študirajo! Danes pa se to ne dogaja. Upravlja jih le del upravičencev, medtem ko dijaki, predvsem pa študentje, dobivajo le posvetovalno, pasivno vlogo, ki jo nekateri igrajo z veseljem, večina pa se tega niti ne zaveda. Miselno doje-manje je omejeno na dano. Je brez fantazije in tvornosti. Takšen je tudi izobraževalni proces, ki reducira svojo kreativno funkcijo na memoriranje, ne pa na razvijanje logike



in pospeševanje ter podpiranje miselne ustvarjalnosti. Nota bene: po številu izumov je Jugoslavija med zadnjimi v Evropi, vzrokov za to pa ne moremo iskati le v premajhnem stimuliranju inventivnosti. Pridružujem se mnenju tistih, ki zagovarjajo trditev, da je temu tako zaradi popolnoma zgrešene usmerjenosti izobraževanja.

Ekstremna leвица, ki se boja pojavlja na Univerzi, boji z njo, so farsa. Tako uradni kot ekstremni levičarji se borimo za isti cilj, le poti pri doseganju tega se razhajajo. Samo opazka: zavzetost ob socialnih razlikah ne popušča; mnenja so deljena. Rešitev iščemo v posredovanju države kot institucije. Alternativa je, da socialne razlike lahko odpravijo le vsi ljudje skupaj — z revolucionarnim preskokom ali brez njega (ta zahteva predpostavlja zadostno stopnjo družbene zavesti). Osebo sem pristaš druge možnosti. Zakaj? Kakor se piščanec ne more izvaliti dokler je še v kuri (in v jajcu!), tako tudi država ne more zagotoviti enakosti. Z odmiranjem države, ki je nujno (samoupravljanje je tako resnično dokaz za to) in ki ga mora spremljati tudi razvoj človekove zavesti, kar bo z razvojem produktivskih sil nujnost, bodo ustvarjeni osnovni pogoji za realizacijo ideje Enakosti. Tako lahko razumemo revolt in protest, demonstracije in teror v Ameriki, na Zahodu, na Vzhodu, pri nas. Zakaj ravno študentje demonstrirajo in nasprotujejo establishmentu? So najbolj osveščeni del populacije, ki je z mislimi daleč pred realnimi zmognostmi družbe, katere obzorje se konča z dolarским čekom. Če bi v nekaterih progresivnih gibanjih videli le mamilu in revolt zaradi vojn, bi grešili. Na ta način razumeti prebujanje inteligence meji na utopijo, že zaradi strogega realizma, v katerem danes živimo. Ta vizija pa nas mora pomiriti. Metafizika izginja, preostane nam dialektično gledanje.

V tem smislu trdim, da so politične posledice nekaterih ukrepov zoper danes še »ultralevičarje«, prepuščene naključju. Ideologija si ne more postavljati meja, posebno, če je materialistična-dialektična. Vsaka meja je zavora napredka in pomeni negacijo ideologije. Omejuje nas naše lastno znanje in znanje dobe, v kateri živimo.

Rešitev vidim v intenzivnem delu na področju šolstva: odpiranje novih šol, povečanje sredstev za šolstvo, ki mora oblikovati zavestneža v pospeševanju ustvarjanja lastnih modelov in projektov, v prelevitvi informacijskih medijev, v povečani produktivnosti, v rastoči gospodarski moči, v počlovečenju medčloveških odnosov, v podružbljanju sredstev za proizvodnjo..., v napredovanju vsega kar je in kar bo. Svoboda je obvladovanje sebe in zunanje prirode in je nujno plod zgodovinskega razvoja. Svoboda je svoboda tistih, ki mislijo drugače.

DUŠAN ZBAŠNIK



Pojasnilo o prenehanju

Vesel sem bil, ko je Miro Pestiček v 7. številki Katedre načel vračanje delovanja Društva prijateljev zamejskih Slovencev. Vesel zato, ker se je k besedi oglašil eden tistih, ki so bili v društvu zares dejavni in vsak trenutek pripravljeni pomagati. Zato sem se tedaj tudi z odgovornim urednikom lista dogovoril za članek, ki bo pojasnil konec društvene dejavnosti in predloge za njegovo oživitve. Hudo pa me je razjezila kategorična in uradniška izjava Bruna Hartmana, Slavka Geriča, Nade Gaborovič, Lojzke Lamprecht, Bruna Jenlenka in Mirka Pleiweisa, če sem prav prebral podpise, objavljena v 9. številki Katedre, ki vzvišeno razsodniško zahtevajo nekaj od »tovarišev, ki so odgovorni za prenehanje oziroma nedejavnost društva,« ne da bi se poprej kakorkoli pozanimali za vzroke, ki so do takšne situacije pripeljali, in ne da bi najprej izprašali svojo vest pri razmerah, ki so nastale pred dvema letoma v društvu. Jasno je namreč, da sem tisti »tovariš, ki je odgovoren za prenehanje itd.« predvsem jaz, kot predsednik društva in pobudnik njegove ustanovitve. Zato pa je tudi jasno, da sem tisti, ki lahko pojasni resnico, da so podpisniki zahteve v 9. številki Katedre za prenehanje dejavnosti odgovorni ravno v toliki meri kot jaz ali Janez Turk (tajnik) ali Peter Pavel Klasinc (podpredsednik) ali tov. Ažman ali mnogi drugi, ki so redno hodili na sestanke, pomagali pri realizaciji akcij, pridobivali nove člane, predlagali nove oblike dejavnosti, skratka sodelovali. Podpisniki tistih kategoričnih zahtev v prejšnji številki razen tov. Pleiweisa pa povečini še blizu niso prišli. In to kljub izrecnemu vabilu, ki smo ga aprila 1970 poslali vsem članom društva! Tam natančno piše, da smo dobili svoje prostore v kleti novega študentskega doma (KUD Student) in da so uradne ure, razen sobote, vsak dan od 17. do 19. ure. Razen tovariša Pleiweisa nobenega od podpisnikov ko smo delali, tam nismo videli. Tako.

In ko smo že tako daleč, je najbrž tudi prišel čas, da lahko nedvoumno povem nekatere stvari, ki bodo deloma pojasnile prenehanje društvene dejavnosti.

Prvo. V društvu je aktivno deloval preozek krog članov. Na nekaj društvenih sestankih smo se povsem konkretno zmenili za posamezne akcije in za njihovo izvajanje določili tudi nekatere posameznike. Razen redkih, ki jih je izvedla ožja delovna ekipa (koncert zbora Jakob Gallus iz Trsta, priprave za ustanovitev društev v Celju, Ptuj, Ljubljani in Idriji, snovanje knjižnice in kluba, kjer bi se zbirali prijatelji zamejskih Slovencev, posvetovanje na Ravnah in še kaj), niti ene nismo pripeljali do konca. Ko smo posameznike vabili in jih prosili naj pospešijo dogovorjene akcije (zbiranje knjig, zbiranje denarja po gospodarskih organizacijah, zbiranje članstva med dijaki in študenti, organizacija velikega izleta na Koroško itd.), so sicer obljubljali, da bodo svoje storili, pa — nič.

Drugo. Društvo ni imelo svojih prostorov. Obračali smo se na vrsto organizacij za pomoč pri iskanju samostojnega prostora, ki je za delovanje takšnega društva nujen, pa nikjer nismo našli na razumevanje. Pri SZDL so nam sicer ponudili sejno sobo za sestajanje in možnost za prihajanje pošte na njihov naslov, česar pa ni bilo mogoče sprejeti iz razlogov, ki jih bom še navedel. Po dolgem prizadevanju nam je KUD Student odstopil za popoldansko uporabo svoje prostore. V tem času je tudi delo odlično steklo — toda po mesecu dni nam je vodstvo študentskega doma odpovedalo gostoljubje z motivacijo, da nismo študentska organizacija (sic!).

In tretje. Aprila 1970 smo se na društvenem sestanku zmenili za veliko akcijo, ki bi naj zajela vso Slovenijo. Na vseh mejnih prehodih, ki vodijo v kraje, kjer onkraj meje živijo Slovenci (in teh je velika večina), smo sklenili slovenskim potnikom deliti letake, katerih vsebino bom navedel v celoti, ker sem se zdaj prepričan, da so bili napisani s tolikšnim posluhom za dobre medsebojske odnose, da jih zares ne bi mogli skaliti. Po homatijah okrog tega letaka je namreč delo društva dokončno prenehalo.

Gotovo vam je znano, da živijo v krajih kamor ste namenjeni, naši rojaki. Ne prezrite jih s tem, da bi zametavali svoj in njihov materin jezik.

Pomislimo, koliko Slovencev zunaj naših meja pomeni slovenska beseda.

Kot popotniki in kupci spregovorimo najprej slovensko. Marsikje nas bodo razumeli.

Bodimo prijatelji naših zamejskih rojakov v prijateljskih sosednih deželah. Pogovorimo se z njimi, zanimajmo se za njihove težave in uspehe. Ne nakopljimo si očitka, da prihajamo sem samo kot potrošniki.

Narodno čustvo in zavest sta neodtujljivi del človekovega obstoja v smislu humanističnih težnj in načel, ki izključujejo kakršnokoli narodnostno nestrpnost. Prav ta načela pa nas obvezujejo k skrbi za naše rojake zunaj meja, kajti njihova zvestoba materinemu jeziku in narodu je tudi naša, njihova usoda je del naša.

Naši rojaki onstran meja so most zblizevanja med našima državama, narodoma in njunima kulturama. Sožitje različnih narodov in jezikov je kulturna vrednota, ki jo bomo mogli ceniti in poglobljati le tedaj, ko se bomo dovolj zavedali dejstva, da le svobodno izražanje narodnih čustev krepi mir in prijateljstvo.

Društvo prijateljev zamejskih Slovencev, Maribor

Izdalo Društvo prijateljev zamejskih Slovencev, Maribor Ob parku 7, tel. 25927 (od 17. do 19. ure).

Republiški sekretariat za informacije, ki smo ga prosili za mnenje, nam je sporočil, da ni nobenih zadržkov za takšno dejavnost. Letake smo dali v tisk, zbrali v Ljubljani in Mariboru dovolj študentov, ki bi jih delili, in določili datum za začetek akcije. Medtem je prišlo novo pismo sekretariata za informacije (podpisan minister Barborič Boštjan) v katerem so nam med drugim sporočili: »...ne izključujemo možnosti, da bodo posledice v nasprotju s smotrom, ki ga zasledujete. Zato vam svetujemo, da se posvetujete še s političnimi činitelji...« SZDL nas je poklicala na pogovor in preden smo odšli tja, smo poklicali približno deset članov društva z vabilom, da na pogovoru sodelujejo. Nihče ni imel časa. Tako smo odšli sami (tajnik, podpredsednik in predsednik). Pristali smo, da akcijo odložimo, vendar ne ukinemo — da jo odložimo na poznejši čas. Tu je bilo prvo zrno nespo-rizuma. Drugo se je pojavilo v tistem trenutku, ko smo se začeli meniti o dejavnosti in smislu obstoja društva. Priznam, da so na SZDL pokazali veliko razumevanja za naše delovanje, bilo pa je nekaj temeljnih razločkov v misli o načinu organiziranosti društva in načinu njegovega delovanja. Predvsem so tovariši na SZDL menili, da skrb za zamejske Slovence ne more biti ekskluzivna pravica nekega kroga ljudi, ampak vseh občanov. Dobro, smo rekli, »vsi občani« so imeli dvajset let možnost pokazati svojo zavzetost za zamej-



ske Slovence, pa se to ni zgodilo. Potem so predlagali, da bi se društvo z vsemi svojimi člani vključilo v SZDL, bodisi kot sekcija za manjšinska vprašanja ali pa v sekcijo za mednarodne odnose. Naša misel je bila, da ne gre s takšno institucionalizacijo po nepotrebnem zatreti spontane iniciative, ki obeta v kratkem času angažirati veliko več občanov za vprašanja zamejskih Slovencev, kakor bi to mogla oblika, ki jo predlaga SZDL.

Tako smo se razšli. V tem času je prišla odpoved prostorov v študentskem domu (ne rečem, da je bila v kakršnikoli zvezi s pogovori na SZDL) in abstinenca večine članstva. Potem smo po dolgem pogovoru člani vodstva dvignili roke. Sklenili smo počakati na ugodnejši trenutek za oživitve delovanja Društva prijateljev zamejskih Slovencev.

V teh dveh letih pa se je odnos do vprašanj zamejskih Slovencev v Sloveniji bistveno spremenil. Večer je uvedel posebno prilogo za zamejske Slovence, pozneje tudi Delo, manjšinska sekcija pri SZDL, pa tudi najvišji politični in oblastveni organi so se začeli radikalneje zavzemati za pravice manjšine, javno mnenje se je spremenilo. Nihče, ki se je oglašal v prid zamejskim Slovcem ni bil več razglašen za nacionalista (tudi ta očitek smo svoje dni kajkrat slišali), in tako nismo čutili potrebe po kakšnem posebnem delovanju. In tu je najbrž moja (in naša) temeljna napaka, ki jo ta trenutek odkrito priznavam.

Tačas sem se zavzel (in se še) za ustanovitev profesionalne organizacije, ki se bo ukvarjala z vprašanji zamejskih Slovencev (glej 7 dni št. 8), članek Za organizirano pomoč zamejskim Slovcem. Če lahko na Koroškem deluje cela vrsta raznih hajmatinstovskih in abverkampfovskih, od države plačanih, organizacij, ki očitno nimajo drugega smisla in namena delovanja kot izvajanje pritiska na manjšino, potem si lahko tudi republika Slovenija, bržda z večjo moralno pravico privoščiti plačevanje organizacije, ki bo skrbel za ohranitev slovenstva v zamejstvu.

Ker pa to bržkone še ne bo tako kmalu mogoče, se pridružujem težnji po oživitvi delovanja Društva prijateljev zamejskih Slovencev. S tem pa želim tudi postaviti ad acta vse nesporazume in »kratke stike«, ki sem jih zgoraj opisoval; ne toliko z namenom, da bi opravičeval svojo odgovornost pri prenehanju njegovega delovanja (ta je, po mojem, tolikšna, kot vseh, ki sem jih omenjal), kot z željo, da se ne bi ponovili v takšni ali drugačni obliki.

Kakorkoli že izgledajo ta moja pojasnila polemična, kakorkoli so že izraz razočaranj in gneva, ki sem ga doživljal pri vodenju društva, tako sem mnenja, da z vsem tem še ni čisto nič izgubljenega, da lahko začnemo znova in drugače, za nekaj izkušnej bogatejši. Zato predlagam, da se s podporniki in drugimi zavzetimi sestanemo, skličemo občni zbor društva, izvolimo novo vodstvo (v katerem seveda ne želim biti predsednik), zastavimo okvirni program dela, se dogovorimo za konkretne akcije in skupno, po svojih najboljših močeh, prispevamo k tistemu, kar imamo vsi v mislih in srcih.

DRAGO JANČAR



(Pogovor z akad. slikarjem Matjažem Vipotnikom)

Matjaž Vipotnik je razgiban likovni duh, ki si s svojo mladostno zavestjo prizadeva, da bi v likovnih umetnostih gledali predvsem VIDNO POLJE umetniške optike, da bi pri tem zanemarili vse morebitne politikantske razlage o učinkovitosti in o generalizirani umetniški produkciji, skratka, vključuje se v izvrstni koncept mlajše slikarske generacije. Prav gotovo je Matjažovo prizadevanje večkrat težje in naporejše, ker v slovensko kritično mentaliteto še ni prodrli žarek likovne Aladinove svetilke, temveč se zdi, da je dostikrat pomembnejše navidezno pravljicarstvo o »genialni« umetniški tvorbi. Ta gotovost je torej polna naporov, vsakdanjih skušenj, predpriprav in priprav, ki umetnika ne veličajo v sanjskega olimpskega polboga, temveč ga učijo, da mora vztrajati na samosvoji način. Matjaž Vipotnik dokazuje svoj umetniški credo z naporim likovnim in do kraja izčiščenim delom. Zavzema se za odprto soočenje z živo likovno problematiko, ki jo bo treba razvijati, če hočemo Slovenci stopati z njive v svet. Opremil je blizu 200 knjig in kreiral 6 scen v jugoslovanskem gledališkem prostoru. Je mogoče iz poražene gotike zgneti zmagovito renesanso? In kje se potem ta renesansa konča? Živimo res v renesansi absurda, sarkazma in sokratske ironije? Duh dobe je vtisnil v umetnost stigo, ki peče in živi dalje... Likovni predmeti so mrtve reči, ne morejo oživetiti na zidovih, temveč jih mi živo dojemamo s svojo eksistenco. V Vipotnikovem prizadevanju gre za resno in konceptualno sprejemanje kritičnih izhodišč.

V. G.: Zanima me diferencija med likom in oblikovanjem likov. S tem v zvezi prosim, da pojasniš, kako sestaviš sceno z likovnimi in arhitektonskimi elementi? Kaj je temeljna selekcija uprorititve?

Gledališka scenografija sodi v vrst aplikiranega oblikovanja, kar pomeni, da ni sama sebi namen, da je njeno utelešenje večkomponentno v tehničnem in idejnem smislu. Tehnične komponente pogojujejo odrski prostor sam s svojo tehniko in mehanizmom (mislim na tradicionalne tlorisne postavitve), pogojujejo jih svetlobni parki, materiali, dimenzije in podobno. Tako se idejne komponente gibljejo v okviru naštetih možnosti, ki jih scenograf v času priprave idejnega koncepta prestopa tehta in usklaja. Osnovne idejne in funkcionalne smernice da običajno pogovor z režiserjem oziroma njegove preference in koncept. Vse nadaljnje oblikovanje elementov in gradnja scenjskega prostora pa je scenografov individualni kontekst komadu, ki ga pripravlja. Tako shematična ideja scenografije raste in nastaja vzporedno z oblikovanjem likov in situacij, postaja plastična in se staplja z nastajajočim delom, postaja prostor s psihozo, s sugestijo ter integralni del zaključene celote. Scenograf se običajno najbolj posveča vprašanju psihološkega scenjskega učinka. To je smoter, ki ga dograjuje od začetnega razmišljanja do generalke. Pri tem je izredno pomemben vsak detajl uprorititve. Vsi scenjski elementi, vsa arhitektonska gradnja in likovna sredstva, ki jih scenograf izbira, pa imajo precejšnjo zgodovino ne le v dosedanjih scenografijah, marveč v vsej likovnosti, arhitekturi in kulturi nasploh. To velja celo za novatorske avantgardne ali eksperimentalne koncepcije. Toliko o scenografiji.

V. G.: Kakšno je razmerje med »predmetnimi«-realnimi in čistimi vizualnimi programi? Je to razmerje: historično, konstruktivno, stilno? Design in pop-art? Kdaj je učinkovito unikatno in kdaj industrijsko, oblikovanje?

Razlikovati pa je treba čisto programiranje za industrijski postopek (design) in industrijske postopke, ki se jih poslužujejo nekateri umetniki za izdelavo unikatov. To so na primer Gianni Colombo, Enzo Mari, Paul Bury, Jesus Raphael Soto in Moholy Nagy. Ti umetniki ustvarjajo ali predmete, katerih stilne osnove so v konstruktivizmu, sicer pa so to običajno eksponenti kinetičnih tendenc op-art ali nove siguralike. Multiplikacija umetniških del, serijska izdelava za industrijskim postopkom in materialom moderne industrije pa ni opazna le pri kinetičnih tendencah in sploh ne pri tistih, ki stremijo k odprtemu prostoru. Tudi druge tendence izkoriščajo to možnost, namreč možnost razširitve umetniškega proizvoda med najširšo publiko. Drugi primer kontaminacije med umetnostjo in življenjem pa je, kot sem omenil, čisto programiranje oblikovalčevih izrazil in industrijski postopek. Tu bi omenil struje kot so mac-art ali tipo-art.

V. G.: Verjameš v inspiracijo? Lahko kdaj slikanje prepuščaš naključjem? In kaj meniš o pozitivnem akademizmu ter o negativnem amaterizmu?

V inspiracijo ne verjamem, verjamem pa v plodna in neplodna obdobja ustvarjanja. Poglavitni so pogoji dela in gibanja, navzočnost in participacija v celotnem okolju. Vse ostalo so periodični ciklusi ali pa tudi neprestano snovanje, napetost in nuja (odvisno od posameznika).

Ustvarjanja v načelu ne prepuščam naključjem, ker je moj način pristopa docela premišljen in precej temeljito koncipiran. Poznamo pa struje, kjer naključje pomeni tehniko, strukturo in pomeni akcijo. Uveljavil se je celo terminus »naključna kompozicija«. Toda tudi to ni popolno, pač pa programirano naključje (dripping, action, painting).

O pozitivnem akademizmu in negativnem amaterizmu nisem nikoli utegnil razmišljati. Je pa resno vprašanje. O tem naj spregovorijo naša kritika. Njihov molk se mi zdi njihova resničnost. Tega totalnega in konstantnega ukuljanja, neživljenjskosti in neangažiranosti likovnih teoretikov in praktikov ne razumem. Imam občutek, da ostajajo neprizadeti ob izjavah, kakršne z vso samozavestjo lansirajo dnevna politika in politiki. Tem je dovoljeno, da se nespóštljivo izražajo o tendencah in likovni umetnosti, ki so že dale svoje rezultate in svoja imena. Zagotovo so našle svoje trden prostor v svetovnem likovnem razvoju. Ponavljam, v svetovnem likovnem razvoju. Mislim, da resni ustvarjalec od dogmatičnih pritiskih ne sme ostati ravnodušen, zlasti pa ne kritik, kateremu te izjave pravzaprav podirajo njegovo življenjsko znanstveno delo, njegovo prepričanje, njegovo energijo, napore, iskanja in slednjic trkajo tudi na njegovo vest. Zdi se, da v tej družbi še vedno ni mogoče odkrito spregovoriti o tistem delu naše vsakdanjosti, ki obravnava našo naravo, podzavest in pripadnost konkretnim ali pa abstraktnim predispozicijam. Zdi se tudi, da nikoli ne pomislimo, da je snovanje v umetnosti lahko tudi docela apolitično, nenacionalistično, nešovinistično in sploh brez vseh strahov, ki zastripajo in zastrujejo vsakdanjo politiko.

V vsej naši kulturi obstaja nenehno prerivanje, ki ni vselej stvar ideje in pripadnosti k načinu snovanja ali umetniških prepričanj. To prerivanje je ali politično ali pa je to naša majhnost — največkrat je kar oboje. Takšna situacija že od nekdanj ustvarja idealne pogoje za vegetiranje tistih, ki od kulture samo živijo, je pa ne ustvarjajo in ne žele njene napredka. Zelijó stagnacijo. To so simptomi majhne mentalitete, majhnosti, prirčne zagrenjenosti in kompleksov. To je tisto, zaradi česar gre vse, kar je novega težko in počasno, zaradi česar se vedno znova in znova najdemo neke na koncu vrste.

Za tem sledi lov na čarovnice, privatiziranje, obračuni posameznikov, ki so vsak po svoje vpleteni v razvoj, stagnacijo ali zaviranje kulture. Tiste, ki so bili postavljeni v vodstvo kulturnoznanstvenih institucij, nenadoma napadajo tisti, ki so jih na ta mesta postavili. To gotovo niso metode, ki bi mladi ustvarjalni generaciji vlivale voljo in zaupanje. Ne glede na uradna mnenja sem prepričan, da je moja generacija na pravi in korektni poti. Končno bo kljub vsemu dogajanju neobremenjena odločala o svoji idejni pripadnosti. To je neustavljivo, kajti ta generacija se med seboj ne sovraži. Toliko o akademizmu.

Vedno bolj je opazen vzpon nove Dade. So temelji drugotnega in diferenciranega trpkoduhovitega uma v nesmislu, v sarkazmu, v groteski, v črnem humorju in v zarisu vsakdanjih metafizičnih trenutkov? Tu me zanima, kaj meniš o M. Royu, M. Duchampu. T. Tzaraju, o pesniku K. Schwittersu in drugih...

Da, v nesmislu so, v sarkazmu, v groteski, v črnem humorju, v metafiziki, v protestu in skepsi. V vsakdanji akciji življenjskih dejstev so, v vsakdanji prisotnosti vsakdanjega okolja, ki nas vsakdanje duhovno siromaši, ki nas vsakdanje duhovno banalizira. Tista Dada, ki se je šestnajstega leta definitivno utelesila v Zürichu, je premaknila nekaj zelo bistvenega za novo razmišljanje o vlogi in akciji umetnosti nasploh. Storila je nekaj novega, nekaj, kar je lastno in naravno svobodnemu človeškemu individuumu. Bila je angažirana in svobodna. Postala je klima, ki se je širila v New York, Berlin, Köln, Hannover, Pariz, Španijo, Italijo, Holandijo in tudi k nam. Postala je jezik sporazumevanja. Zdi se, kot da vsak Man Rayev eksponat označi enega ali več od pojmov Dadinje pripadnosti ali pa jo zajame v celoti.

Danes dejansko opažamo vzpon nove Dade, vendar mislim, da to ni le danes, pač pa Dada nenehno živi, se vrača, se prenavlja, širi in posega v prostor novih generacij. Tu najde najbolj odziv kot pri tistih človeških svetovih preteklosti, ki so moralno krizo sveta obravnavali z vojnami. Zoper to in temu podobna početja se je Dada rodila, se uprla in se uresničila. Uprla se je zoper malomeščanstvo in sploh vse konvencije, zoper splošno veljavno moralo, zoper dogmo in zoper iz dogme nastalo dogmo.

V. G. z V. G. MATJAŽ VIPOTNIK

Prvič v slovenskem jeziku bodo v kratkem z letnico 1972 izšli Eseji Francisca Bacona (Lord of Verulam), angleškega državnika in učenjaka, ki je živel v letih 1561—1626. Franetu Jermanu za prevod in komentar ter »Matici Slovenski« za organizacijo in izvedbo je treba brez odlašanja nazdraviti. Eseji so priročnik praktične modrosti, ki jih je treba priporočiti predvsem mladim ljudem. Ta tekst, ki ga obravnava navadno literarna zgodovina, je napisal dolgoletni parlamentarec, hladen mislec, duhovit kramljavec in sijajni debater. To je razlog za odzvem kompetentnosti tistim našim praktičnim in zgodovinskim figuram (zgodovinarjem, politikom, juristom in piscem), ki bodo ta bistveni tekst svoje priročne biblioteke ignorirali, šla mimo njega. Kot nekaj drugih evropskih učenjakov in poznavalcev sveta, je tudi Bacon vgrajen v naš fundament. Je konstitutivni element naše družbene zgradbe in našega kompletnega mišljenja.

Prvič so eseji izšli leta 1597, drugič leta 1612 in kasneje še mnogokrat. Ob svoji praktični, politični in življenjski dimenziji — noben resno in progresivno živeč človek jih ne sme spregledati — so Eseji kot tekst in kot literarna oblika zanimiva tema literarnih zgodovinarjev in teoretikov.

Baconovi Eseji so ob Montaignovih Esejih izhodiščno in klasično delo evropske esejiščne literature. Nam je esej dokaj tuj. Prav zaradi tega se mi zdi dobro nanizati v tem zapisu nekaj informativnega. Avtor imenuje svoje kratke sestavke »essais«, »fragments of my conceits« ali »contemplations and studies«, »dispersed meditations« ali »delibations«. Vsebinsko gre za nasvete — za praktične: o vrtovih, o gradnji, o zdravju, o boljšem poslovanju, o zapravljanju denarja; za moralne: o strankah, o visokem položaju, o sumničanju, o zvitosti, o pretvarjanju in hinavščini. Slog Baconovih esejev (posameznih sestavkov) je intermezzo med Montaigne-ovimi eseji in La Rochefoucauldovimi maksimami. Predvsem pa je knjižica posejana za latinskimi citati in imeni. Tako utegne laično bralstvo našega naroda prvič srečati

FRANCIS BACON:

ESSAYS

oboževano latinsko sintakso in modrost, ki je sledil v izvirni obliki! Baconov literarni učitelj je bil Seneca — njegova pisma Lucilijusu so stilno v določenem pomenu začetek evropskega eseja. Mislim, da jih imamo v prevodu. Bralec se tako ob študiju te knjižice srečuje z rimsko miselnostjo in omiko, predvsem pa spoznava prekaljeno misel in praktični nasvet svojega novodobnega poznavalca. Omembo zasluži tudi nekoliko boleča misel: S prevodom Baconovih Esejev se je dvignil slovenski jezik še za stopnjo višje v svoji plemenitosti; kdaj bo prišel čas, ko bo naš (mladi) človek utegnil ob kamnu prebirati eseje, razmišljanja, ki mu jih bodisi priporoča njegov oče (kajti predvsem ta bi moral vedeti, kaj naj mu kdaj priporoča, predvsem on bi ga moral uvesti v svet in med knjige!) ali pa kak drug prijatelj? Kdaj bo stopil naš človek na pot svoje plemenitosti? Morda ga bo spodbudila ta knjižica.

III

Pisci pišejo zato, ker so ali dobri poznavalci stvari ali dobri stilisti. Tako dobi na primer angleška literatura svojo serijo znanstvenih in literarnih del. Tudi mi imamo na voljo v svojem slovenskem jeziku vrsto umetniških tekstov, na drugi strani pa znanstvene tekste (originalne ali prevode). Človek je na nek način prisiljen uporabljati knjige. Mnogo je ljudi, ki so na tej domeni zelo domači. In ti potem razširjajo knjižno bogastvo vseh literatur. Človek črpa iz knjig modrost, vednost in besednost (poezija in znanost sta v besedah izražena lepota in pestrost življenja). Govoriti in pisati jezik oziroma njegove oblikovne fenomene — n. pr. deklamirati sonet, napisati sentenco, roman, esej, pismo, prošnjo — pomeni slovensko pripadnost določeni kulturi ali narodu (zrežirati film, skomponirati glasbo, izdelati načrt zgradbe, stroja, mesta so temu nekoliko oddaljeni), je Slovencem vseno ali znajo govoriti, pisati svoj jezik oziroma vsaj enega tujega — potem ostajajo hlapi.

IV

Če bo prišel naš bralec v roke Baconove eseje, bo v bibliografiji opazil, da je o Baconu in njegovem pisanju napisal historično, kritično in biografsko analizo Th. B. Macaulay. O sedanjih problemih kulture in tehnike, družbe in prosvete, lakote in zdravstva pišejo in razpravljajo ob znanstvenih in pisateljskih tudi esejist. To so počeli tudi v preteklih stoletjih.

Kdo so torej esejisti in kaka zvrst je esej? Učeni in laični ljudje ponavadi ne ločijo literatov, estetikov, moralistov, esejistov, kritikov. Eseje je sposoben pisati klasično izobražen človek, bitje, ki je načitano, ki pozna ves svet, ki je omikano, ki je bodisi diplomat, znanstvenik, profesor, zgodovinar. Skratka, esejist je človek, ki ima dostop v sleherni arhiv, ki pozna vse detajle, vire, vso kulturno bogastvo, zna govoriti več jezikov in piše predvsem briljantne sestavke, umetniške v stilu in atraktivne po temi. To so torej eseji. Toda esej ni niti feljton, niti kritika, niti aforizem, niti razprava ali roman. Inesejist tudi ni samo esejist, temveč je v prvi vrsti kaj drugega, eseje piše le v prostem času!

V

Seveda ne pišem tega sestavka za literarne poznavalce — tem pa očitam to, da ne znajo videti pomena esejiščne literature, ker bi jo drugače pogosteje srečali. Da ponovim še enkrat; prav med esejisti najdete zelo poštene in solidne analitike naše obstojnosti. Da seveda ne omenjam izredno elegantnega sloga te literarno-znanstvene zvrsti. — Esaj se obrača na poznavalce, znanstvena razprava na strokovnjake. Znanstveni sestavek v prvi vrsti nudi poduk, esej vzgaja. Prav to, da zahteva od bralca nenehno repliko, sodoživljanje in miselno angažiranost je značilno za esej. V znanstvenem pogledu je seveda dilemantski, površen, subjektivističen, toda tisti, ki mu to očitajo, pozabljajo, da ni znanstvena razprava. Ni seveda samo ene in edine oblike eseja: primerjajte Bacona in Lontaigna al Macaulaya in Grimma, Carlyle-a in Sainte-Beuve-a, ni se mogoče zmotiti kot v glasbi. V današnjih časnikih (Neue Zürcher Zeitung) se pojavlja esej v obliki eseja-biografske skice, eseja-karakterne študije, v revijah kot filozofsko razmišljanje. Svoje predhodnike ima to početje v angleških izdajah »Spectatorja«, »Tatlerja« in »Guardiana« v 18. stoletju. Vendar imajo ti žurnalistični eseji drugačno veljavo kot v knjižni izdaji izbrani eseji. Pri poslednjih gre za resnično avtentične mojstrovine, ki nihajo med poezijo in znanostjo, opozarjajo svet bodisi na boleče nesmisle ali na spokojno veselje. Velika presenečenja čakajo bralca, ko bo odkrival esejiščno literaturo preteklih dni. Si-cer vem, da je pametno biti na svežem zraku, zdi se mi pa nič manj pametno, če človek tu in tam prebere in preštudira kako staro knjigo, zbirko esejev ali kake spomine oziroma iz svoje preteklosti. In prav med esejiščno literaturo — Bacon n. pr. je napisal lepo število znanstvenih razprav — je mogoče najti biografske orise dob, osebnosti, kritike in študije o tekstih, o dejanjih, bitkah. Biti pred zahodno Evropo je hud imperativ, ki zahteva tudi solidno poznavanje preteklosti. Sicer so bili esejisti nekoliko aristokratske usmerjenosti. Bili so vztrajni zagovorniki načel in skorajda neprizanesljivi kritiki. Povezovali so življenjske peripetije z absolutnimi momenti. Esaj je familiaren, večkrat ironičen, večinoma moralizira, vendar obenem zabava, bogati, je pošten. Esejist je posrednik, razlagalec, kritik; esejist je znanstvenik in umetnik hkrati. »Kritik-esejist je filozof brez sistema, pesnik brez rime, najbolj osamljeni družbeni človek, aristokrat brez grba, bohem brez pustolovščin. Velika je njegova ljubezen, vendar je brez moči. Zelo je ponosen, vendar brez služabnikov. Vse ve in običajno ne zna ničesar. Je brez talenta in ostane skoraj vedno brez odgovora. Definira to, česar nima. Svoje meje najde vedno v drugih. Z njegovo srečo ne vedo kaj početi, njegova bolečina se jim zdi nepraktična.« Rudolf Kasserer.

VI

Današnji človek se sprejaha med svetom, biblioteko, kinoteko, fonoteko in seboj. Sredi vsega obstoječega bo lahko vegetiral le v primeru, če bo obstoječe poznal. Če mu do tega ni, je sam kriv, če pride do razredne diferenciacije. Srečen tisti, ki se pusti od koga voditi. Srečen dvakrat, če je vodnik zdrav, kakorkoli. LEOPOLD PETROVIČ



SREDNJEŠOLCI

Prispevki srednješolcev ponovno na naših straneh

Dejstvo je, da študentje vedno bolj ali manj sodelujemo s srednješolci. To je obojestransko zelo velikega pomena in je mogoče na več načinov. Ena od oblik je tudi sodelovanje v študentskem listu *Katedra*.

Že v prejšnji številki našega lista je bilo objavljeno vabilo srednješolcem. Akcija srednješolcev se je že začela, in tako lahko tokrat podam že nekatere konkretne podatke.

V zadnjem času sem obiskal vse mariborske srednje šole in se pogovarjal z dijaki, predstavniki mladine, profesorji in ravnatelji teh šol. Priznati moram, da sem obédoval navdušenje, ki so ga pokazali mariborski srednješolci. Dijaki kot pisci in profesorji kot njihovi mentorji, so bili sodelovanja zelo veseli. Mislim, da so vzeli stvar resno, in da bomo lahko v bodoče tesneje sodelovali, kajti le s skupnimi močmi bomo lahko ustvarili tisto, kar naši bralci pričakujejo. Nekateri navdušeni in aktivni dijaki so že pričeli pisati in upam, da bodo prostor v našem listu, ki bo za njih rezerviran dobro izkoristili. Na šolah sem se seznanil tudi z različnimi oblikami aktivnosti mariborskih srednješolcev, o čemer pa bodo v bodoče sami kaj več napisali.

Na prvem sestanku »Katedra in srednješolci« je bil naš krog še ozek, sedaj pa se vedno bolj širi. Sodelavcev je vedno več in upam, da bo akcija uspela. Prepričan sem, da niso sodelovanja v *Katedri* veseli samo srednješolci, ampak bodo temu posvetili pozornost tudi ostali bralci našega lista. Marsikoga bodo zanimali tudi prispevki iz srednješolskih klopi, ki pa so se v zadnjem času bolj redko pojavljali. **TONE ČEH**

Povezanost med študenti in dijaki

O neposrednem sodelovanju med študenti in srednješolci je težko govoriti, saj je bilo storjenega na tem področju le bore malo. Seveda pa tu ne preziramo tiste društvene organizacije, v katerih so včlanjeni tako dijaki kot študentje: Počitniška zveza, planinska društva, telovadna društva itd. Najbolj bi moralo biti razvito kulturno sodelovanje. Če poskušamo sistemizirati sodelovanje, ki ga je vendarle nekaj bilo, ugotovimo:

1. da v preteklosti ni bilo zavestne sistemske povezave,

2. in da v sedanjem obdobju prihaja predvsem na kulturnem področju do večjega sodelovanja.

KUD Študent je kot najvidnejši predstavnik študentskega kulturnega gibanja vključeval v svoje vrste precej dijakov mariborskih srednjih šol, le-ti pa so bili svoj čas tudi vidno angažirani kot sodelavci *Katedre*, oziroma njene srednješolske rubrike, kar pa v tem trenutku ne moremo ponovno potrditi. Ali naj vzrok za to odsotnost iščemo samo pri mentorstvu oziroma uredništvu srednješolske rubrike, ki je mimogrede povedano doživelo personalno spremembo. Ali bo pod novim mentorjem ta rubrika spet zaživela, bo potrdila ali zanikala bližnja prihodnost. Potrjeno pa je, da niti študentje niti srednješolci ne nasprotujejo medsebojnemu sodelovanju, in da je poleg KUD-a študent to potrdilo tudi gledališče mladih *Ogledalo* in tudi mladinska igralska skupina *Slave Klavore*, ki ima v svojih vrstah tudi študente in srednješolce. Da je nujna kohezija med njimi, in to direktna, je potrdila tudi komisija za kulturo pri Izvršnem odboru MVZ, saj si je v svojem programu zapisala kot nalogo, navezati kulturne stike predvsem s srednješolci. Doseženih je že nekaj rezultatov: vzpostavljeni so prvi stiki s kulturno umetniškim-pripravljalnim odborom, ki vključuje predvsem srednješolce.

Če sklenem svoje razmišljanje: povezava oziroma sodelovanje med študenti in srednješolci mora postati zavestna oblika združevanja srednje in višje študirajoče generacije v Mariboru, ki prerasča v univerzo. Že obstoječe stike pa je potrebno utrditi in razširiti. O koristnosti takega sodelovanja ne gre dvomiti.

LEON SENGER

Dirkač naj bo - honorarno pa berač

Možnosti mladih za uveljavitev v avto-moto športu

Denar, ugled, denar! Sodobna potrošniška družba. Neprestano tekanje za denarjem, boj s časom, boj za uspeh!

V tej družbi se znajde navidez povsem poprečen mlad človek — dijak, študent, sin poprečne slovenske družine. Toda po nečem se loči od vrstnikov — njegova stremenja se v daljavi ločijo od ostalih. On hoče dirkati! Dirkanje! Magična beseda, ki privlači množice.



Z njo je povezan »big bussiness«, uspeh, neuspeh in — smrt! V zadnjem času se ves ta spektakel seli k nam ter privlači naše mladeniče. In kaj naj v tem primeru stori on, poprečen sin poprečnih staršev? Večina le sanja, se identificira z junaki vročega asfalta. Toda obstajajo še drugi. Ti skušajo naprej, pregristi se hočejo naprej. Ovira je seveda finančna. Kje bo mlad človek brez lastnih dohodkov prišel do gore denarja, ki ga zahteva sodobno gladiatorstvo?

Državno prvenstvo v motokrosu. Boksi. Utrujeni, prašni obrazi, preznjena telesa ob jeklenih konjih. Tudi konji so utrjeni. Preveč. Za nove ni denarja. Ni denarja za rezervne dele.

Svetovno prvenstvo. Dva dirkača, pet motorjev, šest mehanikov. Dirkači so tuji. Prihajajo iz kapitalistične države.

Svetovno prvenstvo. Jugoslovanski tabor. Mlad jezdec razdira svojega konja. Uničena sklopka. Rezervne ni. V sili pohiti v nasprotni tabor k Romunom. Oni jo imajo. Prihajajo iz socialistične dežele. Garaža AMD. V njej je pet specialk za speedway. Stare izmučene zveri. Bovdeni so poviti z lepilnim trakom. Ob njih stojita dva mladeniča — eden je lanskoletni mladinski državni prvak. Pogovarjata se o strojih, o gumah, ki jih ni. Zanje je potreben denar. Denarja pa mlad človek nima. Kaj naj torej stori, če se ne more odpevdati konjskim močem, če je vonj po bencinu, etru, zažganem olju in gumah močnejši od razuma? Kaj?

Na zahodu sta dve možnosti: če so starši milijonarji, si lahko privoščijo lasten stroj. Če si nadarjen, ti tovarna da finančno podporo.

Na zahodu sta dve možnosti: če so starši milijonar-društvom, ta kupijo stroje in jih izročijo mladim talentom.

Na zahodu sta dve možnosti, na vzhodu ena. Koliko jih je pri nas?

FERDO RAKUSA

Neupravičeno izostajanje - »špricanje« pouka

Velika večina (če že ne vsi) — srednjih šol se bolj ali manj srečuje s problemom neupravičenega izostajanja — »špricanja« pouka.

Marsikje so temu problemu posvetili že veliko pozornosti, prave rešitve pa še vedno niso našli.

Na nekaterih šolah so uvedli disciplinske kazni (ukore, neupravičene ure in drugo), vendar tudi to ne pomaga. Če ima kdo namen »špricati«, bo to storil ne glede na posledice oziroma si bo opravičilo izmislil, ali ponaredil podpis staršev, če ne še kaj hujšega.

Menim, da je razredna skupnost slehernega razreda dolžna rešiti vprašanje izostajanja.

Zal pa ta največkrat ni dovolj močna, ker se med dijaki razvijajo različna gledanja na ta problem in se enotnost razreda razbija.

Marsikje se sprašujejo, kje je vzrok »špricanja« in največkrat se odgovor glasi: v nepripravljenosti dijaka na pouk.

Znano je namreč, da največ ur »prešpricajo« ravno dijaki s slabim uspehom, vendar pa so mnogokrat pobudniki tega boljši dijaki. Le-ti pa so pri profesorjih priljubljeni in jim zato profesorji odpuščajo, medtem ko slabši dijaki trpijo posledice svoje oziroma sošolčeve nepremišljenosti.

Mnogokrat pa tudi profesorji sami pomagajo pri »špricanju«. Sliši se smešno, a je res. Mnogo profesorjev ne vpisuje ur v dnevnik, ker pač ni časa, in ker dijak ve, da ne bo vpisan, izostane od pouka.

Venadr pa »špricanje« ni le zlo za dijaka samega, pač pa tudi za razred kot kolektiv. S tem, ko dijak izostane, se v razredu tvorijo razna gledanja na izostajanje. Nekateri to zagovarjajo: bolje je da špricaš, kot da dobiš slabo oceno — tokrat si prisiljen, da se naučiš — kot pa »špricati« in ti to uspe, se pričneš na tak način izogibati odgovornosti.

Vendar pa so dijaki proti profesorju še vedno enotni, in čeprav sošolca obsojajo, ga pred profesorjem ščitijo, kar pa je pri vsej zadevi najslabše. Razred sam brez pomoči profesorja le malokdaj reši problem »špricanja«, posebno še, če tudi »vodilni organi« v razredni skupnosti izostajajo od pouka.

Na raznih sestankih se o problemu izostajanja mnogo govori, vendar pa rešitve še vedno ni. Kaže, da jo bodo morali poiskati dijaki sami, bojim pa se, da bo »špricanje« vse dotlej dokler bodo dijaki, zakaj vedno je kdo, ki hoče delati drugače kot želi razred oziroma drugače kot je prav.

ASJA MATJAZ

Avtor Gimnazijke za Katedro

KRAMLJANJE S PISATELJEM ANTONOM INGOLIČEM

Mariborska mestna knjižnica je v petek, 14. aprila 1972, v počastitev mednarodnega leta knjige priredila srečanje s slovenskim pisateljem ANTONOM INGOLIČEM. Odpravil sem se v prostorno avlo v prvem nadstropju in čakal. Precej ljudi se je že zbralo, mladih in starejših, vendar so še vedno prihajali. Mnogo nas je bilo takšnih, ki bi hoteli pisateljev avtogram.

Ko se je množica nekoliko porazgubila, sem stopil k pisatelju in ga zaprosil za nekaj besed, za kratek razgovor za *KATEDRO*. Pisatelj mi je rade volje ustregel, čeprav se mu je že mudilo. Pa poglejmo, kako je tekkel najin pogovor:

Tovariš Ingolič, slišali smo že mnogo pogovorov s pisatelji, vendar je malokdo do sedaj sam ocenil svoje delo. Bi vas lahko zaprosil, da nam sami poveste, kaj mislite in kaj čutite, ko se ozrete po bogati zbirki svojih del?

ANTON INGOLIČ: Prav tako mi je, kot če se ozrem po svojem življenju. Pišem že štirideset let. Prav letos februarja je poteklo štirideset let, odkar sem v Ljubljanskem zvonu objavil svojo prvo novelo. Tedaj sem bil star petindvajset let. Do tega leta je trajala doba študija. Poglobljal sem se v knjige in zlasti v življenje. Zame se je tedaj res začelo novo življenje. Po univerzi sem bil poldrugo leto brezposeln. Živel sem v neki vasi v Slovenskih goricah. Šele tedaj sem doživel svojo prvo objavo.

In občutki, ki me navdajajo? Vidite, z občutki je ravno tako. Marsikaj je bilo v redu, marsikaj je pa takšnega, s čemer nisem zadovoljen. Danes bi mnogokaj drugače napisal. Marsikatera knjiga je pravi odraz tistega, kar sem doživel, vse knjige so pa iskren izraz mojega mišljenja in čustvovanja. Če bi pa že drugače pisal, s tem nikakor ne mislim, da bi kaj bolje napisal. Za nobeno knjigo me ni sram, da sem jo napisal in tudi nobene nikdar ne bi mogel preklaticati.

ANTON INGOLIČ: Težko je govoriti o tem, če poznam sodobno mladino ali je ne poznam. Največ stikov imam z zastopniki mladine. Vendar jo tudi neposredno poznam iz nje-nega ustvarjanja na vseh področjih. Sodobna mladina ima lepe in težke trenutke, prav tako kot smo jih imeli mi. Vendar so naši lepi trenutki bili v drugem lepi in prav tako naši težki trenutki v drugem težki. Če pogledamo samo študij; za nas je bilo precej težje študirati. Imeli smo tudi mnogo problemov z religioznostjo, ki je danes ni več v toliki meri. Je pa seveda mnogo težav, ki so trle nas in še danes tarejo našo mladino. Vendar ne smemo pozabiti, da se skozi borbo in premagovanje težav kali mlad človek. Razvoj se nikdar ne ustavi. Prav zato se mladina bori za lepše, ve, da še ni vse v redu. Vidite, prav v tem je posebna vrednost današnje mladine in mladega človeka nasploh. V svojem bistvu je pa današnja mladina ravno takšna, kot smo bili mi. Nikakor ne smemo gledati na modo. Ne smejo nas ovirati mini ali maksil krila, brade in dolgi lasje.

Torej po vašem mnenju o splošni problematičnosti in pokvarjenosti današnje mladine ne bi mogli govoriti?

ANTON INGOLIČ: Nikakor ne, razen tiste mladine, ki dela ekscese, vendar moram dodati, da je temu vedno tako. Nekaj mladih, pa tudi starejših vedno dela ekscese in v tem sodobna mladina ni izjema.

Kaj bi pa lahko rekli o današnji prireditvi. Organizirala jo je Mariborska mestna knjižnica v počastitev mednarodnega leta knjige. Ste z uspehom zadovoljni?

ANTON INGOLIČ: Najprej moram povedati, da sem bil zelo počaščen zaradi vabila, saj se še vedno čutim Mariborčana. Z uspehom prireditve sem zelo zadovoljen, saj je bila zelo pestro pripravljena. Pogovor z mladimi in starimi bralci je zame vedno posebno doživetje, saj vidim, na kakšen odziv naleti moje delo. To pa vsakega pisatelja in pesnika posebej zanima.

Ker je *KATEDRA* list mariborskih študentov, bi bilo za nas še posebej zanimivo, kaj mislite o mariborski študentski mladini. Nekateri jo hvalijo, drugi pa jo kritizirajo. Kakšne je vaše mnenje o njej?

ANTON INGOLIČ: Mariborske mladine neposredno ne poznam. Poznam jo le iz vašega lista, zlasti pa iz raznih akcij, simpozijev in javnih tribun. Kolikor poznam mariborske študente iz teh virov, lahko rečem, da ste precej živi in aktivni. Če je potrebno, hitro in energično reagirate. To je zelo zdravo. Mladi človek mora intenzivno zaživeti, se intenzivno upirati tistemu, za kar čuti in za kar ve, da ni dobro. Mariborska mladina je v tem pozitivna in agilna.

Kaj bi pa lahko dejali o študentski generaciji nasploh. Sami ste bili študent in kasneje profesor. Prav gotovo lahko primerjate takratno in sedanjo generacijo.

ANTON INGOLIČ: Mladinci, ki so gibalo vseh akcij, imajo za sabo premlado ljudi, premlado mladine. Ne posreči se jim zaktivizirati večine študentske generacije. Le redko se dogaja, da je pri akciji soudeleženo večje število mladih. Imam vtis, da je le majhen del družbenopolitično agilen. Vse ostalo pa je v tem pogledu pasivno. Tě pomanjkljivosti bi morali v širših akcijah odpraviti.

Spominjam se svojega študentovanja. Vodilni kader je bil maloštevilen, vendar je znal pritegniti večino gibanja. Lahko bi dejal, da so bila naša gibanja bolj množična. Zdi se mi, da so študentje premlado zaktivizirani.

Večkrat se peljem iz Ljubljane v Maribor in sprejemem v avto kakšnega avtostoparja. Do danes mi še nobeden ni znal povedati, kaj piše *TRIBUNA*, kakšne akcije so; še nobeden ni sodeloval pri kakšni akciji. Vsak pravi, da samo študira in da se za drugo ne zanima. Morali bi odpraviti to največjo pomanjkljivost v študentskem gibanju in študente v čimvečji meri zaktivizirati.

Tako se je odvijal najin pogovor. Opravičujem se vsem, ker vam niti nisem poskušal predstaviti ANTONA INGOLIČA predvsem kot pisatelja, ampak kot človeka, ki je po srcu še vedno mlad, ki se zanima za mlade ljudi in ki z nami tudi čuti.

Pisatelju pa se še enkrat v imenu vseh bralcev in sodelavcev *KATEDRE* najlepše zahvaljujem za njegove odgovore. **EDVARD PUKŠIČ**



MAO IN ŽENSKÉ

»Za Zahod je nemara najbolj značilna sprememba vloge ženske. V tem se moti ves svet. Če pogledamo daleč nazaj v zgodovino civilizacij, vidimo, da ženske niso bile nikoli ne očarljive ne nežne. Neznansko so mogočne, težke. Valkire so. Pogledajte v staro zavezo ali pa tudi v novo. Niti ene ženske ne najdete, ki bi ustrezala našim današnjim predstavam o njih. Egipčanske kraljice so Valkire.

Cerkev je tedaj odkrila moč šarma, nov način gospodstva nad svetom. Kdor ima oblast in se obda z ženskami, ni več prost. Pogledajte Napoleona, kako so ga omrežile ljubezenske zadeve! Vse drugače je bilo s Stalinom. Ženske, ki so ga obkrožale, mu niso pomenile nič. Ze kot semeniščnik je bil globoko nezaupljiv. Ženske družbe ni potreboval.

»Kaj pa Mao?«

»Le-ta je bolj zagoneten. V njegovem življenju so kar štiri ženske. O prvi ni dosti znanega. Menda so mu jo poslali s pajčolanom na obrazu. Nekega dne je dvignil pajčolan in — smuk, popihal jo je. To je bila zaročenka. Z drugo se je poročil precej kasneje. Z njo se je vojskoval proti Čangu. Le-ta jo je ujel in obglavil. Pozneje je kazalo, da se bošta Čang in Mao pobotala. Kot mi je znano, obstaja fotografija, ki predstavlja zmagovalnega Čanga in Mao. Na njej se lepo vidi, da se Mao ne upa pogledati Čangu v oči. Tretja Maova žena je izginila, pri čemer je imela prste vmes menda Moskva.

Vse drugače pa je s četrto, sedanjo, ki je pravična osebnost. Bila je lepota, prava Greta Garbo kitajskega filma. Komunistka. Nekega dne je vse zapustila in se odpravila v gore, da bi se pridružila partiji. Prepotovala je Kitajsko in prišla k Mau. Predlagala mu je, da bi prirejala predstave za borbe. Pri nas bi temu rekli frontno gledališče... Privolil je. Potem se je z njo poročil.

Odtlej za druge ni več obstajala. Pustila je svojo kariero, odpovedala se je slavi, živela je samo še za Mao. Za to je bila poplačana. Skupaj sta zmagovalno prišla v Peking. Priti v Peking kot gospodar Kitajske — to niso mačje solze! Lahko bi se nastanila v Prepovedanem mestu, pa se nista. Izbrala sta si nekakšen sibirski dvorec, ki so ga, če se prav spominjam, zgradili Rusi in je stal v bližini Prepovedanega mesta. Tu sta se nastanila, čeprav je bilo poslopje prav grdo. Maova žena je tu spet sprejemala maršale in jim stregla. Druga ni delala nič.

Potem je prišlo do kulturne revolucije. Na Kitajskem je začelo vreti. Žena je vseskozi sledila Mau. In ko je zemlja drhtela, se mu je posvetilo v glavi. Ponudil ji je novo oblast, ki jo je pravkar potuhtal, in ona se je uklonila njegovi volji, kot da ne bi nikoli počela nič drugega. Kitajska Greta Garbo, ki je z leti ovenela, se je preobrazila v nekakšno Jeanne d'Arc brez grmade. Tako je bila najprej Klotilda, potem pa je postala Valkira. Morda je to simbolično. Sprašujem se, ali časi nežnih žensk ne minevajo. Kaj če Valkire vstajajo iz grobov? Svet se hitro spreminja.

Iz Naših razgledov

JEZNI RAZKROJ

Na divjem nebu cvetijo roke
Na divjem hrbtu cvetijo noge
Na tvoji duši je odcvetela krona
In prav morje ki je valovalo samo iz sebe
Je zamolčalo umirajoči smeh
Rokavice in zmrznjeni prsti
Oboje skupaj
Na otroških ročicah
Oboje skupaj
Je vzvalovalo na morskem dnu
Nož je pretrgal nitko
Pesek je razrezal rojstvo
Kaj mi ostane od telesa
Kaj mi ostane od rokavic in od prstov
Ki jih že davno puščam
Svojim potomcem za nekaj tisočletij
Naprej...

2.

Če včasih školjka ujame školjko
Kdo zakriči s krvjo in s peno v ustih
Tisti kar naprej odhajajo
S culami in s humanizmom
Z regratom in z regresi
V velike hiše s paragrafi
Odkoder ni rešitve
Odkoder diši kamenje po kamenju
Odkoder raste trava z vonjem po travi
Odkoder vzletajo golobi kot vzletajo golobi
Zakaj nosi vsakdo svojo opeko v ustih
Zakaj molčijo školjke pod njihovimi srci
Vagoni trepečejo kot trepečejo vagoni
Prosim to navsezadnje
Ni nič
Čudnega...

ODGOVORČEK GAJŠKU

Slovitemu slovenskemu pesniku, prozaistu, filozofu, psihologu, sociologu, literarnemu teoretiku, slikarju, umetnostne kritiku, publicistu, uredniku, novinarju, filologu in študentu Vladimiru Avgustinoviču Gajšku sporočam, da Manica Kocbek, študentka slavistike, ne skriva za hrbtom nobenih jančajevskih sorodstvenih zvez, da sem zanjo prvič v svojem življenju slišal šele tedaj, ko si ga je v tedniku 7 D drznila ožigosati za najslabšega slovenskega pesnika.

DRAGO JANČAR



V nedeljo, 9. aprila 1972, nekaj po 17. uri se je odvijal zanimiv telefonski pogovor med Izvršnim odborom SŠ MVZ in telefonistko na telefonski številki 901 in 988. IO SŠ je nujno potreboval tov. Messnerja v Celovcu in je pač zato zahteval ustrezno številko s pristavkom Celovec. Stvar se je tu zataknila, ker telefonistka ni hotela ničesar slišati o Celovcu. Začelo se je balinanje z imenom CELOVEC in KLAGENFURT. Trmasta telefonistka je vztrajala pri imenu KLAGENFURT, ker verjetno noče vedeti, da je Klagenfurt za Slovence še vedno CELOVEC!! Težko Slovincem v Avstriji, če že v matični domovini s skrajnim naporom in večkrat z neuspehom uveljavljamo pravice slovenskih manjšin.

Ko je bilo na VTS cepljenje proti črnim kozam, so študentom sporočili, da je pričetek cepljenja ob 8. uri. Jasno je bilo, da bodo študentje »navalili«, nihče pa ni pričakoval, da bo s tem nastala tudi večja škoda.

Ker vrata niso zdržala pritiska mase čakajočih, so popustila; z njimi vred pa tudi dvojce velikih šip. Šele po tem dogodku so na VTS poskrbeli, da so se študentje postavili v vrsto in odšli kulturno na cepljenje.

BRALCEM PRILOGE!

Namen uredništva OBRAZOV je bil, da izide priloga sočasno s to številko KATEDRE. Žal pa bi izdaja priloge zadržala predvideni izid Katedre, in zato se je uredništvo OBRAZOV zaradi tehničnih in tiskarskih ovir odločilo, da vključi izid priloge v prvo številko v maju. Takrat bodo Obrazi predstavili nad petnajst mladih literatov. UREDNIK OBRAZOV

Bojan Budja, sodelavec oddaje Mladi mladim, je bil verjetno zelo presenečen, ko ga je napovedovalka te oddaje 18. aprila med napovedjo spremenila v nasprotni spol. Že res, da slovnica dovoljuje uporabo obeh oblik, res pa je tudi, da bi namesto Bojane Budje lahko bilo Bojana Budja. Kaj hočemo, tudi radio potrebuje pravopis...

Po spremembah v vodstvu Katedre je skoraj vsa ka številka vzbudila kakšno reakcijo. Da se spomnimo: »afera Godina«, plakat United Pigs, »porno-karikature« na zadnji strani... Vendar smo prepričani, da so bili vsi ti škandalčki le vihar v kozarcu vode. Želimo kaj več, želimo odločen nastop pri bistvenih problemih. Ali bomo uspeli? Držite pesti, kolegi...

MLADI ŠAHISTI NA GIMNAZIJI

»MILOŠA ZIDANŠKA«

Pravkar se je na mariborski gimnaziji »Miloša Zidanška« končalo šolsko šahovsko prvenstvo, na katerem je sodelovalo 28 dijakov predvsem iz prvih in drugih letnikov. Igrali so po metodi izpadanja. Na koncu je sedem najboljših odigralo finale. Zmagal je Klančnik pred Mitrovičem in Cizmaričem.

BOJAN SINIČ

POJASNILO

Cenjene bralke in bralce obveščamo, da so bile neokusne karikature »Mali oglasi« v prejšnji številki objavljene brez vednosti uredniškega odbora. Odgovorni urednik pa je likovno podoba lista lahko videl šele v tiskarni tik pred tiskanjem, ko je bila vsaka intervencija, ki ne bi povzročila zadržanja izdaje številke v distribucijo, izključena.

Imenovano samovoljno ravnanje likovnega urednika in še nekateri drugi nesporazumi med njim in odgovornim urednikom so bili razlog, da mu je uredniški odbor na svoji seji 12. t. m. izglasoval nezaupnico, s tem razrešitev dolžnosti članstva v uredniškem odboru in dolžnosti likovnega urednikovanja. UREDNIŠTVO

IZIDOR ČLOVEK ZABNJIČ !!!

